

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR SVENSKA SPRÅKET

GU-ISS-2012-04

**”– *Kuka ... puhhuu ...?* stönade Esaias.
Vem pratar?”**

**Litterär flerspråkighet och språkväxling i
Mikael Niemis roman *Mannen som dog som en lax***

Hans Landqvist

**Forskningsrapporter från institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet
Research Reports from the Department of Swedish**

ISSN 1401-5919

www.svenska.gu.se/publikationer/GU-ISS

Sammandrag

I den här rapporten redovisas en fallstudie av litterär flerspråkighet och språkväxling utifrån Mikael Niemis roman *Mannen som dog som en lax* (2006). Romanen utspelar sig huvudsakligen i svenska Tornedalen, där många människor är tvåspråkiga och talar både meänkieli och svenska.

Sändaren anser sig inte vara tvåspråkig och det är sannolikt inte heller flertalet tänkta mottagare. Däremot är språkliga förhållanden centrala för romanens tema. Svenska är huvudspråk i romanen och inslag på meänkieli/finska och andra språk svarar för en mindre del av textmassan.

I det undersökta materialet, som utgör cirka hälften av det totala antalet textsidor i romanen, dominerar implicit språkväxling i form av metaspråkliga kommentarer och kontextuella ledtrådar. Den klart vanligaste typen av explicit språkväxling är svenska > meänkieli/finska. Explicit språkväxling markeras mestadels i texten, vanligen med kursiv stil och/eller översättning till svenska, och den uppträder främst i romanens dialog. Det är ovanligt med morfologisk integrering av belägg för explicit språkväxling i huvudspråket svenska, medan det är mer vanligt med syntaktisk integrering. Denna förekommer till största delen i olika former av anföring.

I materialet finns exempel på att språkväxling används för att försöka återge ett autentiskt språkbruk och skildra en autentisk språkmiljö. Därtill finns exempel på att Tornedalen, tornedalingar och meänkieli mer skildras som exotiska fenomen jämfört med majoritetssamhället och människor som hör hemma i detta. Likaså finns det exempel på att läsare, beroende på sina kunskaper om Tornedalen, dess förhållanden och meänkieli/finska, kan inkluderas eller exkluderas i partier av *Mannen som dog som en lax* genom olika språkväxlingsstrategier som Mikael Niemi använder.

Nyckelord: litterär flerspråkighet, språkväxling, tornedalslitteratur, Mikael Niemi, *Mannen som dog som en lax*, meänkieli, litterär stilistik, textforskning

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	1
1.1.	Tornedalen, Mikael Niemi och tornedalsk litteratur	3
1.2.	Mannen som dog som en lax: presentation	5
1.3.	Litterär flerspråkighet och språkväxling i två romaner av Mikael Niemi	7
1.4.	Syfte och forskningsfrågor	9
1.5.	Disposition och notation	10
2.	Material och metod.....	11
2.1.	Material.....	11
2.2.	Metod	12
3.	Resultat och diskussion	16
3.1.	Kommunikativ kontext: sändare, mottagare och tema	16
3.1.1.	Sändare	16
3.1.2.	Mottagare	18
3.1.3.	Tema	20
3.2.	Form utifrån språkväxlingsstrategier.....	23
3.2.1.	Latent och manifest språkväxling.....	24
3.2.2.	Manifest språkväxling: frekvens, markering och integrering	31
3.2.2.1.	Frekvens	31
3.2.2.2.	Markering	32
3.2.2.3.	Integrering	38
3.3.	Språkväxling och litterära funktioner	43
4.	Sammanfattning och avslutande diskussion	51
4.1.	Sammanfattning.....	51
4.2.	Avslutande diskussion	52
	Referenser	56

1. Inledning

Ämnet för den här rapporten är litterär flerspråkighet och språkväxling utifrån den svenske författaren Mikael Niemis roman *Mannen som dog som en lax* (2006), vilken till stor del utspelar sig i svenska Tornedalen. Med *litterär flerspråkighet* avser jag den situation då två eller flera språk, inklusive varieteter inom ett och samma språk, uppträder i ett och samma litterära verk, i detta fall Niemis roman (jfr t.ex. Lilius 1989: 111, Lönnroth 2009: 30, Eriksson & Haapamäki 2011: 44; Jonsson 2012: 212).¹ Ett exempel på litterär flerspråkighet, med tillhörande språkväxling, ur romanen återfinns i rapportens huvudrubrik: ”– *Kuka ... puhhuu ...?* stönade Esaias. Vem pratar?” (Niemi 2006: 326, kursiv stil i originalet). Romanens huvudspråk är svenska, men *meänkieli* och ett antal andra språk, liksom varieteter inom olika språk, finns närvarande i romanen och huvudspråket. Här visar sig detta genom tornedalningen Esaias Vanhakoskis fråga ”– *Kuka ... puhhuu ...?...?*”. Mikael Niemi hjälper ofta, men inte alltid, de läsare som inte förstår de aktuella språken, och i det här fallet får läsaren en exakt svensk motsvarighet till Esaias fråga på *meänkieli*, dvs. ”Vem pratar?”.

Min utgångspunkt för den här fallstudien är att jag vill klarlägga *vad* Niemi gör i romanen *Mannen som dog som en lax* för att återge denna flerspråkighet, *hur* han gör det och *varför* han kan tänkas göra det. Materialet för studien utgörs alltså av ett skönlitterärt verk, och den valda analysmodellen ”är på vissa punkter inspirerad av litteraturvetenskapliga studier av flerspråkighet och språkvetenskapliga studier av kodväxling i talat språk” (Eriksson & Haapamäki 2011: 44; se vidare avsnitt 2.2 nedan). Genom materialet och analysmodellens litteraturvetenskapliga anknytning hör undersökningen hemma inom den gren av ämnet nordiska språk/svenska som idag ofta betecknas som *litterär stilistik* (Svensson & Karlsson 2012: 5, 12, Nord 2012: 191–192, 195; se Svensson & Karlsson 2012 om text, textforskning och textteori i svensk språkforskning). Liksom Nord (2012: 191–192) betraktar jag litterär

---

¹ Se bidragen i Gauvin (1999), Schmitz-Emans (2004) och Summerfield (2007) om olika perspektiv på litterär flerspråkighet respektive bidragen i Sebba et al. (2012) om flerspråkighet i skrivna texter ur ett mer generellt perspektiv.

stilistik som en av flera huvudriktningar inom nordistisk *textforskning*, medan Svensson och Karlsson (2012) uttrycker en annan uppfattning: ”[n]är vi idag talar om textforskning är det emellertid som regel inte någon av dessa inriktningar som avses [dvs. filologi och stilistik], utan studier av texter som i princip är omedelbart tillgängliga och som inte har några estetiska ambitioner – alltså studier av texter som språk eller språkbruk” (Svensson & Karlsson 2012: 5). Eftersom jag delar Nords uppfattning om den litterära stilistikens hemorts rätt inom textforskningen, måste den uppfattning som Svensson och Karlsson formulerar bemötas.

Till skillnad från exempelvis en text i en tryckt dagstidning eller på den aktuella tidningens webbplats är Mikael Niemis roman *Mannen som dog som en lax* inte omedelbart tillgänglig för en presumtiv läsare som behärskar svenska, utan denne måste utföra en aktiv handling för att få tillgång till texten genom köp från en bokhandel eller lån från ett bibliotek eller en privatperson. Men tillgängligheten underlättas av att den svenska originalromanen är utgiven i olika tryckta former (inbunden, kartonnage, pocket) samt som cd-skiva, ljudbok och e-bok (Norstedts b [www]). Därtill kommer att romanen finns översatt till ett antal språk, vilket gör den tillgänglig för presumtiva läsare som inte behärskar svenska (se avsnitt 4.2 nedan).

Jag antar att Mikael Niemi har olika ambitioner med sitt verk, inklusive estetiska. Men jag betvivlar att han har enbart estetiska ambitioner. Anledningen är att språkpolitiska frågor är så centrala i *Mannen som dog som en lax* och Niemis författarskap som en helhet. Detta framgår av uttalanden från Mikael Niemi, recensioner av romanen och tidigare studier av Niemis författarskap (se avsnitt 1.1–1.3 samt 3.1.3 nedan).

Den valda analysmodellen innefattar möjliga litterära funktioner för flerspråkighet och språkväxling i litterära verk (se avsnitt 2.2 och 3.3 nedan). Liksom många tidigare studier inom området litterär stilistik har modellen således en litteraturvetenskaplig anknytning (jfr Svensson & Karlsson 2012: 12, Nord 2012: 195, 200). Men modellen fokuserar även formen för språkväxling i det aktuella litterära verket och kontextuella faktorer för det (se avsnitt 2.2, 3.1 och 3.2 nedan). Modellens tre huvudkomponenter form, funktion och kontext kan därför ge vissa möjliga förbindelser till tre inriktningar inom textforskningen, vilka Svensson och Karlsson karakteriserar som ”sådana forskningsinriktningar som har fokus på text som struktur, sådana som har fokus på text som språkanvändning och sådana som snarare har fokus på kontexten, dvs. på sociala sammanhang” (Svensson & Karlsson 2012: 12).

Av ovanstående följer att jag anser att min undersökning hör hemma inom både den litterära stilistikens och textforskningens respektive områden, om dessa betraktas som skilda storheter i enlighet med Svensson och Karlsson (2012). Som framgår ovan är min inställning dock att den litterära stilstiken är en riktning inom textforskningen, inte en forskningsinriktning utanför denna (se Nord 2012: 190–194 om några riktningar inom textforskningen utifrån primär materialtyp, kontextintresse och forskarposition).

I detta sammanhang ska jag också klargöra min egen språkliga och kulturella kompetens, eftersom forskare som undersöker litteratur från Tornedalen har olika bakgrund och kompetenser. Vissa forskare talar själva meänkieli och har en förankring i Tornedalen och det tornedalska lokalsamhället (se t.ex. Berglund 2012: 4), medan andra inte talar meänkieli och saknar egen förankring i Tornedalen (se t.ex. Jonsson 2012: 216). I förhållande till dessa båda kategorier av forskare befinner jag mig i en mellanställning genom att jag har svenska som förstaspråk, har en viss kompetens i fråga om finska och har varit bosatt i Finland. Både som läsare och forskare intar jag alltså en mellanposition, eftersom jag inte kan sägas tillhöra någon av de båda läsar- och forskarkategorier som Berglund och Jonsson med sina respektive ”inifrån-” och ”utifrån-perspektiv” här får representera (jfr Jonsson 2012: 216).

I återstoden av detta kapitel ger jag först en bakgrund till Mikael Niemis författarskap och romanen *Mannen som dog som en lax*. Därefter formulerar jag syfte och forskningsfrågor för min studie för att slutligen ange hur rapporten är disponerad och vilken notation som jag använder i den.

1.1. Tornedalen, Mikael Niemi och tornedalsk litteratur

Mikael Niemi fick sitt genombrott med romanen *Populärmusik från Vittula*, vilken skildrar livet i Tornedalen under 1960- och 1970-talet utifrån de båda pojkarna Mattis och Niilas tillvaro (Niemi 2000; se t.ex. Maliniemi Lindbach 2002, Langheiter-Tutchek 2004, Gröndahl 2008, Jonsson 2012 om romanen). Boken har sålts i runt 800.000 exemplar på svenska, belönats med det skönlitterära Augustpriset och översatts till ett tjugotal språk (Norrbottensförfattare [www]). Därtill har den filmatiserats (Diaz 2007 [www], Jonsson 2012: 225–226).

Studier av *Populärmusik från Vittula* ägnas såväl romanen i original som översättningar av den. Här kan nämnas Maliniemi Lindbach (2002), Langheiter-Tutchek (2004), Lepikkö (2005), Gröndahl (2008), Karls-

son (2009) och Jonsson (2012) respektive Källhammar (2005), Kovanen (2008), Larsson (2010) och Ryzmakova (2011), och dessa studier hör – mer eller mindre entydigt – hemma inom det litteraturvetenskapliga eller språkvetenskapliga fältet. Dessutom uppmärksammas detta verk, och Niemis författarskap i stort, som viktiga för att sprida kunskap om den språkliga och kulturella situationen i svenska Tornedalen. Exempel är Gröndahl, Hellberg och Ojanen (2002: 156–158), Maliniemi Lindbach (2002: 95), Langheiter-Tutschek (2004: 200), Gröndahl (2009: 184–185), Heith (2009: 74–75) och Jonsson (2012: 223–228). Ytterligare ett exempel på den uppmärksamhet som ägnas Niemi och Populärmusik från Vittula är Sillanpää (2004). I denna samhällsvetenskapliga studie med inriktning på turism undersöks skönlitteraturens betydelse för människors bilder av olika regioner i Sverige. Utifrån Jan Guillous böcker om Arn och Mikael Niemis roman Populärmusik från Vittula studeras människors bilder av Västergötland och Tornedalen.

I svenska Tornedalen talas svenska, Sveriges huvudspråk, och tre av landets nationella minoritetsspråk: finska, meänkieli (*meän kieli* 'vårt språk', tidigare ofta *tornedalsfinska*) och samiska (Språkrådet [www]; se även Pietikäinen et al. 2010).¹ Mikael Niemi understryker själv sin hemhörighet i regionen, i synnerhet i Pajala kommun: "Jag föddes 1959 och växte upp i Pajala, alldeles vid den finska gränsen. Min mormor var same och min far är tornedaling. Jag har således rötterna i två kulturer vilket ger mig både kraft och inspiration." (Norstedts b [www]).²

En av de litterära delkulturerna i dagens Sverige är den tornedalska (Gröndahl 2002b: 36), och jag använder här benämningen *tornedalsk litteratur* i betydelsen 'litteratur som behandlar eller skildrar detta geografiska område eller den tornedalska identiteten' (Gröndahl, Hellberg & Ojanen 2002: 143). Genom sitt uttalande ovan framträder Mikael Niemi som en "typisk" författare med bakgrund i Tornedalen. Ett utmärkande drag för tornedalsk litteratur bedöms nämligen vara just de många mötena mellan språk och kulturer i regionen: finska, kvänska, meänkieli, ryska, samiska språk och svenska (Gröndahl 2002a: 16, Gröndahl, Hellberg & Ojanen 2002: 140; jfr även Heith 2009 och Heith 2010).

---

¹ Bidragen i Hyltenstam (1999b) ger en översikt över sju språk som kan betraktas som inhemska språk i Sverige: svenska, finska, jiddisch, meänkieli, romani, samiska och teckenspråk.

² Se Hirsimäki (2010) för en sociolingvistisk studie av den språkliga situationen i Pajala kommun i början av 2000-talet respektive Hyltenstam (1999a), Molan (2008) och Pietikäinen et al. (2010) för en diskussion av meänkielis status som språklig varietet i relation till finska.

Av ovanstående framgår att jag använder benämningarna *Tornedalen* och *tornedaling* i rapporten, och det tillhörande adjektivet ”tornedalsk”, men benämningen *meänkieli*, inte *tornedalsfinska*. Benämningen *Tornedalen* används om ”det område som bebos av den inhemska finskspråkiga befolkningen i Norrbotten” (Elenius 2001: 19). Med *tornedaling* avses en person som hör hemma i detta geografiska område, och Mikael Niemi betecknar sig själv som *tornedaling* (Elenius 2001: 20 resp. Norstedts b [www]). Benämningen *meänkieli* är den som används officiellt i Sverige sedan *meänkieli* fick status som ett av Sveriges nationella minoritetsspråk (jfr Hyltenstam 1999a: 99, Heith 2010: 38, Språkrådet [www]). Det gemensamma förvaltningsområdet för *meänkieli* och finska, inrättat från år 2000, omfattar de fem kommunerna Kiruna, Gällivare, Pajala, Övertorneå och Haparanda. Från och med den 1 februari 2011 har Kalix kommun frivilligt anslutit sig till förvaltningsområdet (Minoritet.se [www]). Alternativa benämningar för Tornedalen och tornedalingar är *Meänmaa* och *meänmaalaiset* (se t.ex. Pohjanen & Muli 2007: 14). Men jag väljer alltså att använda de svenska benämningar som är mer etablerade också utanför Tornedalen.

1.2. Mannen som dog som en lax: presentation

År 2006 publicerade Mikael Niemi romanen *Mannen som dog som en lax*. Denna kan betecknas som en kriminalroman, som tar sin utgångspunkt i mordet på den pensionerade tulltjänstemannen och läraren Martin Udde. Denne dödas med ett laxljuster i sitt hem varefter mördaren skär ut hans tunga för att steka den och sedan lämna kvar den på spisen i offrets eget kök. I romanen framkommer det att Martin Udde har varit mycket nitisk i sitt arbete som tulltjänsteman. Han har inte haft någon förståelse för tornedalingar som sett gränsen mellan Sverige och Finland som konstlad (se t.ex. Niemi 2006: 46–47). Exempelvis Pohjanen och Muli (2007: 14–16) beskriver den negativa inställningen bland tornedalingar till gränsdragningen mellan svenska och finska Tornedalen/Tornionlaakso från 1809 och framåt liksom mot de tulltjänstemän som hade i uppdrag att övervaka gränsen.¹ Martin Udde har dock

---

¹ Ruotsala (2009) redovisar en studie av attityder till smugglingen för lokala behov mellan svenska och finska Tornedalen vilken hade sin höjdpunkt efter andra världskrigets slut och fram till 1960-talet och var känd under benämningen *joppaus*, utifrån svenskans ”jobb/a”. Det finns uppgifter om att vissa tulltjänstemän inte prioriterade arbetet med att bekämpa sådan smuggling utan visade förståelse för ortsbornas behov, medan andra var mer nitiska (Ruotsala 2009: 39–

inte enbart arbetat som tulltjänsteman utan också som lärare. I detta senare arbete har han energiskt motarbetat bruket av meänkieli bland sina elever och förbjudit dem att tala något annat språk än svenska under skoltid, detta trots att hans eget förstaspråk var meänkieli (se t.ex. Niemi 2006: 152–153). Också andra tjänstemän än tulltjänstemän, t.ex. poliser och lärare, kunde utöva ett språkligt och kulturellt förtryck gentemot talare av meänkieli (Pohjanen & Muli 2007: 10). Därför är det knappast en slump att mordoffret Martin Udde i sitt yrkesliv har varit just både tulltjänsteman och lärare, och Mikael Niemi beskriver honom som en symbol för förtrycket av meänkieli och talare av meänkieli samtidigt som Udde själv tillhör denna grupp (Diaz 2007 [www]).

I detta sammanhang är det även intressant att mördaren skär ut Martin Uddes tunga, detta eftersom finskans och meänkielis ord ”kieli” betyder både ’tunga’ och ’språk’ (Suomi–ruotsi-suursanakirja 2004, **kieli**). Martin Udde förlorar sin tunga, och härigenom metaforiskt sitt språk, och som lärare berövade han sina elever deras förstaspråk, meänkieli. Niemi utnyttjar alltså en språklig dubbeltydighet som läsare utan kunskaper i meänkieli eller finska knappast noterar. Även i Populärmusik från Vittula (Niemi 2000) fungerar människans tunga som en symbol för språket, som kan fjättras men också frigöras. I prologen fryser berättaren i boken fast med sin tunga och sina läppar vid en metallplatta i ett bergspass i Nepal på samma sätt som han frös fast vid ett dörrlås i barndomens Pajala. Han gör sig fri fysiskt från metallplattan och kan berätta om barndomen, där meänkieli var det första och viktigaste språket i vardagen, medan svenska var knutet till skolan och majoritetskulturen (Gröndahl 2008: 63, 65).¹

I marknadsföringen från Norstedts förlag presenteras *Mannen som dog* som en lax som en kriminalroman, en kärleksroman och en skröna (Norstedts a [www]), men ett antal recensenter understryker att såväl romanens genretillhörighet som dess litterära kvaliteter kan diskuteras. Däremot är recensenterna eniga om att språkliga förhållanden i Torne-dalen, i historien och nutiden, står i fokus i romanen ([Anonym] 2006, Bergom Larsson 2006, Enander 2006, Kantola 2006, Persson 2006).

---

44). Tulltjänstemän som inte visade någon förståelse kunde rentav kallas ”by-rackor” (”hurtat”) (Pohjanen & Muli 2007: 14).

¹ Moilanen (2007: 10) uppmärksammar att mordoffrets efternamn är Udde och framför hypotesen att detta ”antingen [är] en försiktighetsåtgärd eller en del av författarens humor eftersom Niemi översatt till svenska blir just Udde”. Moilanen tror dock att parallellen Udde–Niemi är ett uttryck för författarens humor, inte ett uttryck för hänsyn till andra familjer med efternamnet Niemi. Jämför även Jons-son (2012: 230 fotnot 17) om en formulering i Populärmusik från Vittula som ett uttryck för Niemis humor.

Enligt Bergom Larsson (2006) handlar romanen ”egentligen om mordet på språket ...”, dvs. det språkförtryck som såväl myndigheter och institutioner som dessas representanter har utövat gentemot talare av meänkieli under 1800- och 1900-talet. Detta är ett tema som återkommer i tornedalslitteratur och andra skildringar av Tornedalen (se t.ex. Gröndahl, Hellberg & Ojanen 2002: 140, Pohjanen & Muli 2007: 7–22).¹

I *Mannen som dog som en lax* framträder Niemi som talesperson för Tornedalen och den tornedalska kulturen (Gröndahl 2009: 184). Han ägnar sig rentav åt kontrafaktisk historiebeskrivning när berättaren i romanen spekulerar över vad som hade hänt om gränsen mellan Sverige och Ryssland (med storfurstendömet Finland) inte hade dragits längs Torne älv utan om invånarna i nuvarande svenska och finska Tornedalen/Tornionlaakso hade fått leva utan en riksgrens också efter 1809. Därtill kommer att berättaren i romanen spekulerar över vilket val som tornedalingarna hade gjort 1809 – om de själva hade fått välja vilken stat som de skulle tillhöra, dvs. Sverige eller det ryska storfurstendömet Finland fram till 1917 respektive den självständiga republiken Finland efter 1917 (Niemi 2006: 211–212; se vidare Heith 2009: 74–75, Heith 2010: 27–29).²

1.3. Litterär flerspråkighet och språkväxling i två romaner av Mikael Niemi

I *Populärmusik från Vittula* använder Mikael Niemi olika språkliga medel för att gestalta flerspråkigheten i Tornedalen, och detta uppmärksammas av bland andra Maliniemi Lindbach (2002: 95), Heith (2009: 86 fotnot 9) samt Eriksson och Haapamäki (2011: 47, 50–51). Därtill meddelar Niemi explicit att ett mål med *Populärmusik från Vittula* är att visa att det språk som mest används av personerna i romanen är meänkieli – inte svenska – och att meänkieli ”ikke er noe fremmedspråk, men en del av det flerkulturelle Sverige ...” (Maliniemi Lindbach 2002: 102 med anförd litteratur). Vad gäller *Mannen som dog som en lax* kan

¹ Se vidare Kuoppa (2008) och Riksdagen (2012) om resultaten av den svenska lagstiftningen om meänkieli som nationellt minoritetsspråk från år 2000 och framåt. Pietikäinen et al. (2010) ger en jämförande översikt av situationen för kvänska, meänkieli och samiska språk i Nordkalottområdet ur både diakront och synkront perspektiv.

² Se Elenius (2001) för en översikt av samhällsliga och språkliga förhållanden i Tornedalen under perioden 1850–1939, vilken präglades av både integrationspolitik och assimilationspolitik gentemot den inhemska finskspråkiga befolkningen i Norrbotten (Elenius 2001: 16–17).

läsaren snabbt konstatera att Mikael Niemi dels omtalar och kommenterar att olika språk och varieteter av språk används i romanen, och det samhälle som den utspelar sig i, dels återger ord, fraser, satser och meningar på andra språk än svenska; således förekommer olika uttryck för flerspråkighet och språkväxling i romanen.

Uttryck för språklig variation, information om språkbruk samt inslag på meänkieli och andra språk i den svenska huvudtexten uppmärksammas dock inte i de recensioner av *Mannen som dog som en lax som jag har haft tillgång till* ([Anonym] 2006, Bergom Larsson 2006, Enander 2006, Kantola 2006, Persson 2006). Frånvaron av sådana kommentarer i recensioner av skönlitterära verk är dock inte någonting unikt för *Mannen som dog som en lax*. Exempelvis kommenterar olika recensenter inte de många finska inslagen i den finlandssvenska författaren Carola Sandbackas båda historiska romaner, *Ellen Llewellyn* (1995) och *Släkt och vänner* (2004), som utspelar sig i Tammerfors under första halvan av 1900-talet (Lönnroth 2009: 165 fotnot 9). Däremot uppmärksammar recensenter språket i den finsksvenska författaren Susanna Alakoskis debutroman *Svinalängorna* (2006) med fokus på de talspråkliga replikerna, inslagen av finska ord och svenskan med finsk brytning (Österberg 2011: 17–18).¹ Finska ord i romanen är ofta felstavade, vilket finländska recensenter kommenterar. Alakoski uppger dock att stavfelen är en markör för att visa ”att ett invandrabarn inte lär sig skriva på sitt modersmål om inte undervisning erbjuds ...” (Johansson 2008: 7 med anförd litteratur).

Tidigare studier uppmärksammar i liten omfattning *hur* Niemi gestaltar den språkliga variationen i det samhälle som skildras i de båda aktuella romanerna. Däremot påpekas behovet av sådana studier i fråga om tornedalsk litteratur i allmänhet (jfr Gröndahl, Hellberg & Ojanen 2002: 166).²

---

¹ Österberg (2011: 17) talar om ”den finlandssvenska brytningen ...”, men det bör vara fråga om finsktalande brytning när de talar svenska, inte finlandssvenskars talade svenska. Jämför även Källström (2011) om recensioner där språkformen i Jonas Hassen Khemiris roman *Ett öga rött* (2003) uppmärksammas.

² Se även Heith (2009), som kommenterar språkformen i litterära verk av Ester Cullblom och Annika Korpi, vilka väljer olika språkliga möjligheter för att skildra förhållandena i Tornedalen. I romanen *Berta och Byn. En kvinnas liv i Tornedalen* (2007) använder Cullblom till största delen en språkform som karakteriseras på detta sätt: ”standard Swedish although there are some words which function as reminiscences of the ethnic and linguistic diversity characteristic of the region”. Språklig mångfald spelar en stor roll i Annika Korpis debutroman *Hevonen Häst* (2005), och huvudpersonen Eila Palo använder en språkform som beskrivs på följande sätt: ”unconventional language, which produces a hybridiza-

I fråga om Mikael Niemis författarskap har jag funnit ett mindre antal språkvetenskapligt inriktade studier, där Källhammar (2005), Kovanen (2008), Larsson (2010) och Ryzmakova (2011) undersöker hur några översättare behandlar inslagen på meänkieli/finska i Populärmusik från Vittula. Utifrån litteraturvetenskapliga utgångspunkter studerar Maliniemi Lindbach (2002), Langheiter-Tutschek (2004), Gröndahl (2008) och Jonsson (2012) flerspråkigheten i Populärmusik från Vittula. Moilanen (2008) och Berglund (2012) studerar *Mannen som dog som en lax* ur ett litteraturvetenskapligt perspektiv, närmare bestämt med utgångspunkt i postkolonial teoribildning, men de redovisar också vissa språkvetenskapligt intressanta resultat (jfr van der Liet & Surmatz 2004 om postkolonialism och nordisk litteratur). Således diskuterar Moilanen (2008: 10, 15) betydelsen av finska och svenska personnamn för att tolka innehållet i romanen, medan Berglund (2012: 9) vill ”undersöka hur och när inslag av meänkieli används i modern svensk litteratur” samt vilka effekter inslagen kan ha. En av de tre romaner av två torne-dalsförfattare som Berglund studerar är *Mannen som dog som en lax* (Berglund 2012: 9). Heith (2010: 28–29) uppmärksammar romanen som ett exempel på kontrafaktisk historieskrivning genom att Mikael Niemi där diskuterar vad som hade hänt om gränsen mellan Sverige och dåvarande ryska storfurstendömet Finland hade dragit på annat sätt än längs Torne älv: ”so that parts of the region of Norrland in Sweden would have become part of what today is independent Finland ...” (Heith 2010: 28). Till studierna ovan kommer Landqvist (2012), Landqvist (und. utg.) samt Landqvist (manus).

1.4. Syfte och forskningsfrågor

Syftet med den föreliggande studien är således att klarlägga vad Mikael Niemi gör för att återge flerspråkigheten i den litterära skildringen av Tornedalen i sin roman *Mannen som dog som en lax*, vilka olika strategier Niemi använder sig av för att göra detta och vilka litterära funktioner som de använda flerspråkighetsstrategierna i romanen kan tänkas ha.

---

tion of Swedish and Finnish ...” (Heith 2009: 83–84). Tyvärr exemplifierar Heith inte hur Cullbloms och Korpis språkliga val kommer till konkreta uttryck.

1.5. Disposition och notation

Återstoden av den här rapporten är disponerad på följande sätt. Materialet för studien och metoden för att undersöka detta presenteras och motiveras i kapitel 2. Resultaten av studien redovisas och diskuteras i kapitel 3. Studien sammanfattas i kapitel 4, och i detta kapitel förs också en avslutande diskussion utifrån resultaten och några möjligheter till fortsatta studier av flerspråkighet och språkväxling i tornedalslitteratur.

På sedvanligt sätt skrivs begrepp inom enkla citattecken, medan termer och termliknande benämningar skrivs med kursiv stil. Oavsett omfång skrivs alla språkliga exempel i löptexten och fotnoterna inom dubbla citattecken, inte med kursiv stil. Anledningen är att kursiv stil används i många återgivna passager ur *Mannen som dog som en lax*. Alla typografiska markeringar i dessa passager återfinns alltså i romanen.

2. Material och metod

I detta kapitel presenterar jag materialet för undersökningen och den valda metoden samt motiverar mina val av material och metod.

2.1. Material

Som framgår av avsnitt 1.4 ovan utgörs materialet för min undersökning av romanen *Mannen som dog som en lax*. Som e-bok omfattar romanen 321 numrerade textsidor. Den inleds av en prolog utan titelrubrik och är indelad i tre sektioner, vilka innehåller sammanlagt 55 numrerade kapitel utan kapitelrubriker samt ytterligare tre avsnitt av ”kapitelkaraktär” med rubriker. För den här studien gör jag en närläsning av totalt 158 textsidor, dvs. runt hälften av det totala antalet (jfr Lönnroth 2009: 36 och Jonsson 2012: 216 om kvalitativ närläsning).

Jag arbetar med tre delmaterial, (a)–(c) ur sektion I, II respektive III. Dessa är därtill valda så att de innehåller ungefärligen lika många textsidor vardera och så att de utspelar sig i Tornedalen och på andra platser (se tabell 1 nedan):

TABELL 1. Delmaterialens omfattning och geografiska lokalisering

<i>Delmaterial</i>	<i>”Kapitel”</i>	<i>Antal sidor</i>	<i>Geografisk lokalisering</i>
(a)	[Prolog], kap. 1–6, avsnittet <i>Förhör med David Pääjärvi, 15 år, i närvaro av målsman Hans-Ove Pääjärvi. Förhørsledare: Sonny Rantatalo</i> [kursiv stil i originalet] samt kap. 7	50	Tornedalen
(b)	kap. 15–22	48	Tornedalen resp. Stockholm
(c)	kap. 44–55	60	Tornedalen, Afrika resp. Asien

2.2. Metod

För att uppnå det angivna syftet och besvara de tillhörande forskningsfrågorna i avsnitt 1.4 ovan har jag, efter att först ha excerperat samtliga förekomster av språkväxling i materialet, analyserat det utifrån den modell för att analysera flerspråkighet och språkväxling i litterära verk som Eriksson och Haapamäki (2011) presenterar. Modellen är utarbetad för att analysera 'flerspråkighet' i litterära verk, dvs. verk där fler än ett språk uppträder, och begreppet 'språkväxling' täcker de i språkvetenskapliga sammanhang mer vanliga 'lån' och 'kodväxling' (Eriksson & Haapamäki 2011: 43, 45 med anförd litteratur).¹

Enligt Eriksson och Haapamäki uppvisar befintliga litteraturvetenskapliga modeller för att analysera flerspråkighet i litterära texter allvarliga svagheter – i alla fall utifrån en språkvetenskaplig utgångspunkt. Flera av dessa modeller tar sin utgångspunkt i den modell som Sternberg (1981) presenterar för att kategorisera hur flera språk återges i skönlitteratur, och då i dialogen. Eriksson och Haapamäki (2011: 43) anser dock denna vara ”i språkvetenskapligt hänseende något osystematisk, terminologiskt förvirrande och därtill litteraturvetenskapligt problematisk på grund av sin mimesiskonception”. Modellens brister gör att det finns ett behov av en alternativ analysmodell.

Analysmodellen är uppbyggd av tre huvudkomponenter: den kommunikativa kontexten för det aktuella verket, formen för språkväxlingen samt litterära funktioner för denna (Eriksson & Haapamäki 2011: 44, 48–49 med anförd litteratur). De tre komponenterna presenteras mer i detalj i kapitel 4 nedan i samband med att resultaten av studien redovisas och diskuteras. Av utrymmesskäl redovisar Eriksson och Haapamäki (2011: 43) inte några detaljerade analyser av litterära verk, medan Rantala (2010) och Pakkanen (2011) redovisar empiriska studier av moderna finlandssvenska romaner utifrån modellen.

Eriksson och Haapamäki (2011: 45) studerar uteslutande *språkväxling* i litterära verk, inte *varietetetsväxling*, vilken föreligger ”när varietet-

---

¹ Liksom Eriksson och Haapamäki (2011) använder Lönnroth (2009: 30) termen *språkväxling*, då för att återspegla att ett *språkmöte*, verkligt eller fiktivt, har ägt ett rum i ett litterärt verk. Även Rantala (2010: 19) talar om 'språkväxling' och innefattar i detta begrepp ”både kodväxling och tillfälliga ordlån”. Liksom Lönnroth (2009) använder Pedersen (2001) termen *språkmöte*, och hon definierar det tillhörande begreppet som ”den företeelse att en författare låter någon av sina personer möta en eller flera personer som talar ett annat eller flera andra språk” (Pedersen 2001: 73–74). Jämfört med Pedersen (2001) preciserar alltså Lönnroth (2009) *språkmöte* till att det kan vara fråga om ett verkligt eller ett fiktivt möte i ett litterärt verk.

er av ett och samma språk blandas i ett litterärt verk”. Eriksson och Haapamäki (2011: 45) framhåller dock att det är fråga om ett fenomen som liknar språkväxling, och sådan variation inom ett språk i litterära verk uppmärksammas av andra forskare. Några exempel på studier som lägger fokus på variation inom svenskan i litterära verk på svenska är Dahlstedt (1959), Widmark (1996), Sjögren (1988) och af Hällström-Reijonen (2007).

I mitt material förekommer såväl språkväxling som varietetsväxling. Exempelvis talas det i *Mannen som dog som en lax* om meänkieli som ett eget språk, ”– Meänkieli är inte finska, fastslog Larsa och grinade frånvarande”, men också om ”tornedalsfinska”. Vidare sägs det att meänkieli i finska Tornedalen betraktas som ”en dialekt” i relation till finska i Finland, vilket antyder att meänkieli är en varietet av finska (Niemi 2006: 56, 44, 128–129).¹ Vad gäller varieteter av svenska, som är huvudspråk i romanen, omtalas bl.a. stockholmska, skånska och ”svenska med brytning”: ”Innehavaren Dick, en medelålders kerublockig herre, undrade nyfiket var damen kom ifrån. – Nollåtta sa hon”, ”– Hon kanske hade en konstig dialekt, sa Sonny. Kanske skånska” respektive ”Therese begrep aldrig hur han kunnat klara svenskaprovet, hans brytning lät som en parodi av en ståuppkomiker” (Niemi 2006: 53, 42, 113).

Språkväxling mellan svenska och andra språk, främst meänkieli/finska, dominerar i *Mannen som dog som en lax*, men också varietetsväxling inom språk uppträder, och båda bidrar till flerspråkigheten i romanen (jfr Jonsson 2012: 214, 214). Därför inkluderar jag både *interlingval* och *intralingval litterär språkväxling* i begreppet ’språkväxling’, där benämningarna är inspirerade av Roman Jakobsons bekanta distinktion mellan tre typer av översättning.²

Det finns även svenska formuleringar i *Mannen som dog som en lax* vilka ger ett intryck av att ligga mycket nära formuleringar på meänkieli alternativt finska. Ett exempel är det omdöme som mordoffret Martin

¹ Meänkieli fick status som ett nationellt minoritetsspråk i Sverige år 2000 och kvänska erkändes som ett språk i Norge år 2005, medan meänkieli – som också talas i Finland – där betraktas som en nordfinsk dialekt, inte ett språk (Pietikäinen et al. 2010: 5).

² Jakobson (1959: 233) skiljer mellan tre sorters översättning. Dessa är *intralingual translation* alternativt *rewording*, dvs. ”översättning” inom ett språk eller snarare ”omformulering” av ett budskap på ett och samma språk, *interlingual translation* alternativt *translation proper*, dvs. ”riktig översättning” från ett språk till ett annat, således överföring av ett budskap mellan språk, samt *intersemiotic translation* alternativt *transmutation*, dvs. tolkning av ett verbalt budskap med hjälp av ett icke-verbalt teckensystem (Jakobson 1959: 233).

Uddes syster faller efter att ha ätit mandelpotatis, som är odlad i Pajala av brodern: ”– Det smakade, fastställde hon korthugget” (Niemi 2006: 313). Den inledande satsen i repliken är sannolikt en ordagrann översättning av ”– Se maistui”. Den här typen av språklig variation uppmärksammar jag dock inte i rapporten.

Beläggen för språkväxling i mitt material har olika omfattning och form: enstaka graford, flerordsfraser, satser, satsförkortningar och satsfragment samt syntaktiska meningar. Några exempel på språkväxling svenska > meänkieli/finska, vilka illustrerar denna variation, är dessa: ”– *Miksi, Helena? Varför dräpte du honom?*”, ”– *Voi minun poikaa ... pojken min ...*”, ”– *Ei se syö, sa han bekymrat. Han äter inte*”, ”– *Mie saatan freistata. Jag kan försöka*” samt ”Det riksfinska *lähemme syömään*, ’vi går och äter’, blir på meänkieli *lähemä syöhmään*.” (Niemi 2006: 335, 325, 44, 44, 129). Av exemplet framkommer även att en förekomst av språkväxling kan utgöra en egen grafisk mening och att en eller flera förekomst/er av språkväxling kan uppträda i en och samma grafiska mening. I det senare fallet, t.ex. exemplet ”Det riksfinska *lähemme syömään*, ’vi går och äter’, blir på meänkieli *lähemä syöhmään*”, räknar jag två (eller ännu flera) belägg för språkväxling.¹

Analysen och de resultat som denna ger utgår alltså från min läsning av det aktuella materialet. Till skillnad från Jonsson (2012: 216) har jag inte tagit kontakt med författaren, i detta fall Mikael Niemi, för att möjligen få ta del av dennes synpunkter på den analys som jag har gjort, utan jag har låtit materialet ”tala för sig självt”.² Däremot har jag försökt få kontakt med det aktuella förlaget för att få veta ifall förlaget har haft synpunkter på just inslagen på meänkieli/finska i romanen, men jag har inte fått något svar (E-brev från Hans Landqvist till Susanna Romanus 2012-03-20). Genom att jag bygger analysen på min egen läsning avstår

¹ Det är mindre vanligt att forskare bakom tidigare studier av Niemis och andra författares verk explicit anger vilken omfattning och språklig form som språkväxlingen kan ha och hur de bedömer situationen där flera möjliga fall av språkväxling ingår i en och samma grafiska mening. Berglund (2012: 12) uppger visserligen att hon ”har räknat varje enskilt yttrande, varje sats på meänkieli, som ett inslag [av meänkieli i huvudspråket svenska]”. Utifrån de exempel på inslag av meänkieli i tre undersökta romaner på svenska som Berglund ger är det dock svårt att se om kravet på satsformade inslag faktiskt upprätthålls konsekvent (se t.ex. Berglund 2012: 16, 18, 20). Jämför även Jonsson (2012: 229 fotnot 9) om svårigheter att bedöma om språkväxling uppträder eller inte.

² Till skillnad från Jonsson (2012: 216) har jag inte bedömt det som nödvändigt att försöka få kontakt med Mikael Niemi för att kontrollera att jag har förstått inslagen på meänkieli/finska i materialet på rätt sätt (se avsnitt 1.1 ovan om min språkliga och kulturella kompetens).

jag från en möjlig triangulering, dvs. en egen analys, kommentarer från författaren till analysen och en analys där författarens kommentarer utgör en del av analysen (Jonsson 2012: 216).

Två av de tre delundersökningar som redovisas i rapporten, utifrån de båda grundbegreppen 'kontext' och 'litterär funktion', har en kvalitativ karaktär, medan den tredje, utifrån 'form', har en kvantitativ inriktning. Med en vid definition av begreppet 'innehållsanalys' kan samtliga tre delundersökningar sägas vara exempel på *innehållsanalys*, eftersom det är fråga om analyser "som syftar till att på ett systematiskt sätt beskriva textinnehåll" (Bergström & Boréus 2009: 44). Med en snävare definition av begreppet kan däremot enbart delundersökningen utifrån formen för språkväxling, med sin kvantitativa inriktning, betecknas som innehållsanalys (Bergström & Boréus 2009: 43–44).¹ Här väljer jag dock att följa en vidare definition, och följaktligen används en form av innehållsanalys i min undersökning som en helhet.

---

¹ Jonsson (2012: 229 fotnot 9) påpekar att det i vissa fall kan vara svårt att avgöra om språkväxling uppträder eller inte, och därför anger hon ett ungefärligt antal förekomster av språkväxling svenska > meänkieli/finska i Mikael Niemis roman Populärmusik från Vittula, inte ett exakt. Kategoriseringsproblem är ofrånkomliga, men enligt min mening är det ändå fullt möjligt att genomföra även kvantitativt inriktade studier av språkväxling i skönlitterära texter.

3. Resultat och diskussion

I detta kapitel redovisar och diskuterar jag resultaten av studien. Detta görs i tre avsnitt, vilka utgår från de tre huvuddelarna i analysmodellen, dvs. den kommunikativa kontexten för romanen, formen för språkväxlingen i den och de möjliga litterära funktionerna för språkväxlingen i romanen (se avsnitt 3.2 ovan). Samma material som används i den här studien ligger även till grund för Landqvist (2012) och Landqvist (und. utg.), och delvis samma material som används i den här studien ligger till grund för Landqvist (manus). Resultaten av studien jämförs med ett antal tidigare undersökningar av flerspråkighet och språkväxling i litterära verk. De exempel som hämtas ur *Mannen som dog som en lax* är försedda med sidhänvisningar utan författarnamn och årtal, och alla typografiska markeringar i exemplen återfinns alltså i originalet (se avsnitt 1.5 ovan).

3.1. Kommunikativ kontext: sändare, mottagare och tema

Den kommunikativa kontexten för ett litterärt verk innefattar sändaren bakom det aktuella verket, mottagarna av verket samt vilken betydelse som språkliga förhållanden har för verkets tema (Eriksson & Haapamäki 2011: 44). Frågan är i vad mån sändaren själv är två- eller flerspråkig, och obehindrat skulle kunna växla mellan olika språk i sitt författarskap, liksom ifall det samhälle där det aktuella verket skrivs och läses är ”så flerspråkigt att man kan anta att inslagen på ett annat än textens huvudspråk förstås av en tillräckligt stor grupp mottagare”. Därtill kommer att både det omgivande samhället och det skildrade samhällets förhållande till flerspråkighet kan vara viktiga i sammanhanget (Eriksson & Haapamäki 2011: 44–45).

3.1.1. Sändare

Mikael Niemis förstaspråk är svenska, och Niemi uppger att han inte behärskar meänkieli tillräckligt bra för att problemfritt kunna växla mellan

svenska och meänkieli i sina litterära verk (Diaz 2007 [www], Eriksson & Haapamäki 2011: 50). Andra tornedalsförfattare har en annan språklig bakgrund. Exempelvis är meänkieli Gunnar Kieris förstaspråk, men han använder svenska som sitt litterära språk (Berglund 2012: 9 med anförd litteratur). Också Bengt Pohjanen har meänkieli som förstaspråk men utövar sitt författarspråk på tre språk: finska, meänkieli och svenska (Heith 2010: 29 med anförd litteratur).

Niemi och Kieri samt Pohjanen skriver helt respektive delvis på svenska, men språk och kultur i Tornedalen är viktiga för deras författarskap. Niemi använder sitt förstaspråk svenska som sitt litterära språk, medan Kieri och Pohjanen verkar på språk som inte är deras förstaspråk: svenska respektive svenska och finska. Härigenom kan Kieri och Pohjanen jämföras med andra författare, som tillhör inhemska språkliga och kulturella minoriteter i en viss stat eller är invandrare i staten i fråga och som utöver sitt författarskap på ett annat språk än sitt förstaspråk (jfr Gröndahl 2002b: 35 om benämningarna *minoritets-* och *invandrarlitteratur*). Kellman (2000) benämner sådana författare *translingvala*, och som exempel kan nämnas Hanif Kureishi, Salman Rushdie och Zadie Smith. Alla tre är bosatta i Storbritannien och skriver på engelska men de har indisk, pakistansk respektive jamaicansk bakgrund (Kongslie 2009: 32–33; se vidare Kellman 2000 och Kellman 2003 om *translingvala* författare).¹

Också i de nordiska länderna finns det författare som kan betecknas som *translingvala*, och Kongslie (2009) ger en översikt (jfr även Gröndahl 2009). I fråga om Sverige kan nämnas – förutom representanter för inhemska minoriteter som Kieri och Pohjanen – exempelvis Theodor Kallifatides med grekisk bakgrund samt Azar Mahloujian och Jila Mossaed med iransk bakgrund. Dessa tre senare, och andra invandrade *translingvala* författare, har kommit till Sverige i vuxen ålder, tillägnat sig svenska språket och verkar som författare på svenska (Kongslie 2009: 38–42, 46–48).

Därtill kommer författare, som inte kan betecknas som *translingvala*, men som uppvisar likheter med Niemi och vissa andra författare som

---

¹ Kongslie (2009: 50 fotnot 1) uppmärksammar att vissa författare skriver på flera språk. Ofta nämnda exempel är Samuel Becket (engelska och franska) och Vladimir Nabokov (ryska och engelska). Med Kellmans terminologi (2000: 12) är Becket och Nabokov *ambilingvala författare* (*ambilinguals*). Ett annat ofta nämnt exempel i dessa sammanhang är Joseph Conrad. Hans förstaspråk var polska, och Conrad prövade även franska som sitt litterära språk, men slutligen valde han att skriva på engelska. Conrad är därmed en *monolingval translingval författare* (*monolingual translingual*, Kellman 2000: 12).

tillhör inhemska minoriteter i Sverige. Dessa författare är födda i Sverige och svenska är deras förstaspråk alternativt ett av deras förstaspråk, men de har inte en ”helsvensk” bakgrund (Kongslie 2009: 48). Som exempel kan nämnas Jonas Hassen Khemiri med romanerna *Ett öga rött* (2003) och *Montecore – en unik tiger* (2006), Alejandro Leiva Wenger med novellsamlingen *Till vår ära* (2001) och Marjaneh Bakhtiari med romanen *Kalla det vad fan du vill* (2005).¹ I sina författarskap utnyttjar Hassen Khemiri, Leiva Wenger och Bakhtiari, liksom ett antal andra yngre svenska författare, sin språkliga och kulturella bakgrund, och detta visar sig genom såväl språkliga som tematiska element i deras verk (Kongslie 2009: 48–49). På den här punkten kan de därmed jämföras med Mikael Niemi, vars förankring i Tornedalen är central för hans författarskap och framträder i detta, språkligt och tematiskt.

3.1.2. Mottagare

Det finns inte några exakta uppgifter om antalet talare av nationella minoritetsspråk i Sverige. Trots detta får det ändå antas att många mottagare av *Mannen som dog som en lax* inte behärskar meänkieli (jfr Hyltenstam 1999a: 119, Gröndahl, Hellberg & Ojanen 2002: 141). För Sveriges fem nordligaste kommuner, dvs. Haparanda, Övertorneå, Pajala, Kiruna och Gällivare, uppger Språkrådet att antalet meänkielitalare uppgår till mellan 25.000 och 40.000 och att antalet talare i hela Norrbotten beräknas vara cirka 75.000 (Språkrådet [www]). Därtill kommer dock de läsare av romanen vilka behärskar finska; antalet finstalande i Sverige beräknas vara runt 300.000 (Språkrådet [www]). Enligt uppgifter från år 2005 finns det i stället totalt 469.000 personer i Sverige vilka talar eller förstår finska eller meänkieli (Riksdagen 2012: 66 med anförd litteratur).² Trots den osäkerhet som finns om antalet talare av finska och meänkieli i Sverige får det ändå antas att flertalet mottagare av Niemis roman inte helt på egen hand kan förstå de inslag i romanen som är skrivna på meänkieli eller finska utan visst bistånd från sändaren.

Tornedalsförfattare som i första hand vänder sig till den egna etniska gruppen torde välja att i första hand skriva på meänkieli (Gröndahl

---

¹ Se vidare Nilsson (2010) och Källström (2011) om Hassen Khemiris *Ett öga rött* och Nilsson (2010) om Bakhtiaris *Kalla det vad fan du vill*.

² Se Hyltenstam (1999a), Molan (2008) samt Pietikäinen et al. (2010) för en diskussion av förhållandet mellan meänkieli och finska respektive Pohjanen & Muli (2007) för en grammatisk beskrivning av meänkieli.

2002b: 46). Mot denna slutsats talar att Niemi uppger sig ha skrivit Populärmusik från Vittula främst med tanke på meänkielitalande läsare. Hans mål var att skriva en roman som skildrar de erfarenheter som hans egen generation har, och de tänkta läsarna är tvåspråkiga och behärskar såväl svenska som meänkieli/finska, även om vissa inslag på meänkieli är översatta av hänsyn till de läsare som inte är tvåspråkiga (Jonsson 2012: 217 med anförd litteratur). Enligt Eriksson och Haapamäki (2011: 50) uppger Niemi dock att svenska är hans litterära språk, och det är helt klart att svenska är huvudspråk i både Populärmusik från Vittula och Mannen som dog som en lax. Trots Niemis uttalande i Jonsson (2012) är min bedömning att Mikael Niemi genom Mannen som dog som en lax vänder sig till en större mottagargrupp än enbart tornedalingar och talare av både svenska och meänkieli eller finska (jfr även Diaz 2007 [www]).

Situationen för sändarens möte med mottagarna är alltså en annan än den som gäller för många samtida finlandssvenska författare. Exempelvis Carola Sandbacka och Kjell Westö, vilka skildrar en gången tids Tammerfors respektive det nutida Helsingfors, är själva tvåspråkiga, och också deras läsare, i alla fall läsare i Finland, behärskar vanligen både svenska och finska (Lönnroth 2009: 31 resp. Eriksson & Haapamäki 2011: 50). Finlandssvenska författare som använder inslag på finska i sina verk kan emellertid hamna i en motsvarande situation som Niemi, om deras verk ges ut i Sverige, eftersom det inte är självklart att sverigesvenska läsare behärskar finska, lika lite som att svenska läsare behärskar meänkieli (jfr Lönnroth 2009: 31, 38). Denna situation gäller emellertid inte uteslutande författare som använder flera språk i sina verk. Även författare som skriver på ett språk för läsare med samma språk som förstaspråk kan ha svårigheter att bli förstådda av en del av sina läsare, om de väljer att utnyttja olika varieteter inom ett och samma språk för litterära syften, dvs. intralingval språkväxling (se avsnitt 2.2 ovan om denna).

Utmaningen för författare som kan och vill utnyttja sådan språkväxling kan beskrivas som att "[f]örfattaren kommer i en svår vallsituation: hänsynen till stoffet kan kräva dialekt, hänsynen till läsaren kan kräva riksspråk" (Widmark 1996: 47; se även Dahlstedt 1959: 120–138). Samtidigt är det fråga om en möjlighet för författare, som vill utnyttja sina läsares språkliga kompetens – och låta läsarna använda sin kompetens: "[w]e are in fact all of us more polyglot than we think. Any normally educated person uses his native tongue on a variety of different levels for different purposes" (Forster 1970: 3; jfr även Sjögren 1998: 112).

Ett första exempel på intralingval litterär språkväxling erbjuder de båda svenska författarna Sara Lidman och Kerstin Ekman, som använder inslag av regional dialekt från Västerbotten respektive Jämtland i sina romaner (Dahlstedt 1959: 106 och Widmark 1996: 47–48 resp. Norberg 2011: 2). Ett andra exempel är Jonas Hassen Khemiris debutroman *Ett öga rött* (2003), som kan beskrivas på detta sätt: ”the first Swedish novel mainly written in what looks like multiethnic youth language” (Källström 2011: 126). Khemiris roman fick mycket och positiv uppmärksamhet, och recensenterna uppmärksammade särskilt den nyskapande språkliga formen, vilken av många sågs som ett uttryck för det verkliga språkbruket bland ungdomar med multietnisk bakgrund i dagens Sverige. Så är dock inte fallet, utan den språkform som Khemiri använder i sina verk är en litterär fiktion, avsedd att fylla en litterär funktion, och denna språkform har rentav kallats ”khemiriska” (Gröndahl 2008: 59, Kongslie 2009: 48, Nilsson 2010: 210–211). Ett tredje exempel på intralingval litterär språkväxling erbjuder de båda karibiska författarna Jacques Roumain och Maryse Condé. Deras respektive romaner *Gouverneurs de la rosée* (1944) och *Traversée de la mangrove* (1989) är skrivna på franska men innehåller inslag på kreol. Dessa inslag anser de aktuella förlagen kräver förklaringar i form av fotnoter när romanerna utges i Frankrike, eftersom de franska läsarna inte nödvändigtvis har en karibisk bakgrund (Bladh 2010: 154, Kullberg 2010: 57–58).

3.1.3. Tema

Som framgår i kapitel 1 ovan är språkliga förhållanden ett centralt tema i *Mannen som dog som en lax*. Detta väljer jag här att illustrera med replikskiftet i exempel (1) nedan. Där samtalar Therese Fossnes, som är utsänd från Rikskriminalen i Stockholm för att bistå den lokala polisen i Pajala med utredningen av mordet på Martin Udde, med ortsbönan Ann-Mari Moona, granne med mordoffret:

- (1) – Ursäkta mig, det var en sak till. Talar du finska?
 – Jo, *meänkieli* förstås, bekräftade Ann-Mari.
 – Vad sa du, *mienki*...
 – Ja, det är alltså våran finska. Här i Tornedalen. Inte riktigt samma som de pratar i Finland.
 – Mm, jag förstår, sa Therese lögnaktigt. (s. 40)

Stockholmspolisens Therese tror alltså att det är en och samma finska som talas på båda sidor av Torne älv. Hon känner inte till benämningen *meänkieli* och förmår inte heller att uttala den korrekt. För Ann-Mari är det självklart att man som Pajalabo talar och förstår *meänkieli*, som inte är detsamma som finskan i Finland. Hon framträder här som en stolt tornedaling som behärskar både *meänkieli* och svenska.

Dagens svenska samhälle beskrivs ofta som mångspråkigt och mångkulturellt, vilket avspeglas i skönlitteraturen (Gröndahl 2009: 175; jfr även Jonsson 2012: 213).¹ Trots detta kan det ändå hävdas att det är först på senare år som den tornedalska kulturen och *meänkieli* har börjat synas mer i samhället, och då också utanför de nordligaste delarna av landet. Detta framgår av t.ex. Kuoppa (2008), Gröndahl (2009: 177–178), Heith (2009: 75) och Riksdagen (2012). Inom utbildningsväsendet och förvaltningen i Tornedalen var dock synen på *meänkieli* negativ långt fram i tiden, och svenskan var högprestigespråket, vilket påpekas av exempelvis Hyltenstam (1999a: 99, 127–129), Pohjanen och Muli (2007: 8–22) samt Molan (2008: 38–43, 87–92). Talare av *meänkieli* kunde även ge uttryck för en negativ uppfattning om *meänkieli* som underlägsen finskan i Finland (Hyltenstam 1999a: 130–131).

Det ska dock sägas att en mer positiv inställning till *meänkieli* förekommer i skolsammanhang också innan *meänkieli* fick ställning som ett nationellt minoritetsspråk i Sverige (se avsnitt 1.1 ovan). Ett sådant tidigt exempel på intresset för språk och kultur i Tornedalen är den arbetsgrupp, Nordkalott-teman, som dåvarande Länsskolnämnden i Norrbottens län inrättade i slutet av 1970-talet. Syftet med arbetsgruppen var att knyta skolan närmare till lokalsamhället (Kenttä 1985: 3). Detta gjordes med stöd av den dåvarande läroplanen för grundskolan, Lgr80, i vilken det bland annat betonas att eleverna ska kunna använda sitt eget språk i skolan, dvs. *meänkieli*/tornedalsfinska (Kenttä 1985: 3; se även Heith 2010: 38 om arbetsgruppen).²

¹ Se Nilsson (2010) för en något annorlunda uppfattning om ”invandrarlitteratur” i det svenska samhället som ett uttryck för etnisk kultur eller identitet.

² I arbetsgruppens skriftserie ingår bland annat de två handledningarna Tornedalsfinska. Enkel handledning (Kenttä 1981) och Så här skriver vi tornedalsfinska (Kenttä 1985), avsedda att användas i grundskolan. De båda handledningarna uppvisar en något dubbel uppfattning om *meänkielis* status. Å ena sidan understryks det att *meänkieli* skiljer sig från finskan i Finland och kan betraktas som ett eget språk, men å andra sidan påpekas det att denna uppfattning inte är oomstridd (Kenttä 1981: 4, Kenttä 1985, baksidestext). Den senare uppfattningen framkommer också genom att eleverna ska utgå från sitt eget språk för att ”lära sig att handskas med det i tal och skrift ...” (Kenttä 1981: 5). Härigenom kan eleverna

Också i Niemis roman avspeglas en negativ inställning till meänkieli. Ett exempel är de reflektioner som polismannen Eino Svedbergs gör om meänkieli/tornedalsfinska/finska kontra svenska medan han gör ett av sina återkommande besök hos sin åldrige far på ett vårdhem i Pajala:

- (2) Det var tur att han fått lära sig finskan, tänkte han, trots att den ansetts både ful och onödig. Tornedalsfinskan var ju pappans modersmål, liksom hela hans generations. Känslospråket. Det som låg närmast hjärtat. Svenskan hade de fått lära sig i skolan, och hela sitt yrkesliv hade de varit fullt tvåspråkiga. Men med åldrandet och seniliteten började hjärnan glömma och tappa, tiden gick baklänges. Och det som först försvann var det senast inlärd. Dit hörde svenskan. Orden blev allt svårare att minnas, meningarna allt stappligare. Medan tornedalsfinskan däremot satt kvar ända till slutet, så länge där alls fanns något språk. Vid sjukbäddarna på långvårdsavdelningarna satt numera allt oftare de unga svenskspråkiga barnen och lyssnade på sina finskspråkiga, åldrade anhöriga, utan att längre kunna kommunicera. (s. 45)

Eino är alltså glad och tacksam för att han behärskar både meänkieli och svenska. Samtidigt beklagar han de tornedalingar som inte har fått samma möjlighet och som därmed förlorat förmågan att kommunicera på båda språken (jfr Berglund 2012: 21 om meänkieli som vardagsspråk och känslospråk).

Många verk inom den tornedalska litteraturen, oavsett om de är skrivna på svenska, meänkieli eller finska, uppges behandla språkliga förhållanden (Gröndahl, Hellberg & Ojanen 2002: 140, 143). Det handlar dels om förtrycket av meänkieli och talare av meänkieli, dels om behovet av att revitalisera språket. I svenskspråkiga verk får meänkieli ”ofta symboliska betydelser med anknytning till existentiella frågor, såsom i Mikael Niemis eller Gunnar Kieris produktion” (Gröndahl 2002a: 28; se även Gröndahl 2002b: 60 samt Berglund 2012: 27). Genom *Mannen som dog som en lax* – och de uppfattningar om språkliga förhållanden i och utanför Tornedalen som Ann-Mari Moona, Eino Svedberg och andra personer i romanen ger uttryck åt – placerar Mikael Niemi alltså sig och sin roman i en tradition för den tornedalska litteraturen.

Mannen som dog som en lax är ett exempel på litterära verk som i mycket handlar om språkliga möten, vilka kan äga rum på individ- eller samhällsnivå (Lönnroth 2009: 25). Exempel (1) och (2) ovan illustrerar

---

sedan gå vidare genom att studera standardfinska, bl.a. för att kunna ta del av den finska litteraturen (Kenttä 1981: 5, Kenttä 1985: 3).

sådana språkmöten; på individnivå genom mötena mellan Therese Fossnes och Ann-Mari Moona samt Eino Svedberg, Jan Niemi och Einos far respektive på samhällsnivå genom de uppfattningar om meänkieli och svenska i och utanför Tornedalen som kommer till uttryck i romanen.

Lönnroth (2009: 26) påpekar att språkliga möten och flerspråkighet i litteratur är ett stort och aktuellt forskningsområde. Forskningen om finlandssvensk litteratur erbjuder ett exempel, såväl i original på svenska som i översättning till finska. Några exempel på sådana studier är Lilius (1989), Sjögren (1998), Lilius (2001), Pedersen (2001), Tidigs (2007), Rantala (2010) och Pakkanen (2011). Också ur ett internationellt perspektiv är språkliga möten och flerspråkighet i litteratur ett stort och aktuellt forskningsområde, där Forster (1970) anses vara pionjärverket (Lönnroth 2009: 26). Exempel på aktuella frågor inom området illustreras genom exempelvis bidragen i Gauvin (1999), Schmitz Emans (2004) och Summerfield (2007), medan bidragen i Sebba et al. (2012) har ett vidare perspektiv och presenterar ett antal analyser av ”Language Mixing and Code-Switching in Writing”. Studier av språkmöten, flerspråkighet och språkväxling i Niemis *Mannen som dog som en lax* – och annan tornedalslitteratur – ingår således i en större forskningshelhet.

3.2. Form utifrån språkväxlingsstrategier

Ur ett formperspektiv kan språkväxling i litterära verk komma till uttryck genom de båda huvudkategorierna latent (alternativt implicit) språkväxling och manifest (alternativt explicit) språkväxling (Eriksson & Haapamäki 2011: 45). Den latent språkväxlingen kan uppträda i ett litterärt verk som är skrivet uteslutande på ett visst språk, men där det ändå kan framgå att andra språk är närvarande vid sidan av huvudspråket. Författaren kan signalera denna närvaro genom metaspråkliga kommentarer, t.ex. omnämnandet av ”våran finska” i exempel (1) i avsnitt 3.1.3 ovan, och kontextuella ledtrådar, t.ex. förnamnet ”Eino” och efternamnet ”Moona” i samband med exempel (2) och (1). Den manifesta språkväxlingen uppträder i litterära verk genom att enskilda graford eller större syntaktiska enheter på andra språk än huvudspråket uppträder. Detta visas i rapportens huvudrubrik: ”– *Kuka ... puhhuu...?* stönade Esaias. Vem pratar?” (s. 326). I fråga om sådan språkväxling är det intressant att studera hur frekventa, markerade och integrerade språkväxlingssekvenserna är i det aktuella verket (Eriksson & Haapamäki 2011: 45–48). De resultat som redovisas i avsnitt 3.2.1 och 3.2.2 nedan bygger på en kvantitativ delundersökning av förekomsten av de aktuella

kategorierna i materialet (se avsnitt 2.2 ovan om beläggs omfattning och form samt principer för beräkningen). De kvantitativa resultaten redovisas i absoluta tal, i vissa fall avrundade till en decimal.

3.2.1. Latent och manifest språkväxling

I *Mannen som dog* som en lax uppträder både latent och manifest språkväxling, vilket visas i exempel (3) nedan. I detta parti besöker polismannen Eino Svedberg sin far på vårdhemmet i Pajala, och i den här sekvensen talar han först med undersköterskan Jan Niemi om fadern, sedan med sin far:

- (3) – *Ei se syö*, sa han bekymrat. Han äter inte. – – –
 – *Mie saatan freistata*. Jag kan försöka. – – –

– Hur är höften? frågade han på tornedalsfinska. Fadern fräste till. Svor med kraftlös stämma. Förbannade både gudarna och Lands-tinget tills luften tröt och han började hosta med pipande pustar.

– – –

– *Voi saatanan helevetin Lanstingi* ...

– Nu tänker vi inte mer på det. Jag måste tillbaka till jobbet. Men jag vill fråga en sak först. – – –

– Har du hört vad som hände Martin Udde? fortsatte han på sin meänkieli. (s. 44–45)

I exempel (3) finns två förekomster av latent språkväxling genom de metaspråkliga kommentarerna ”frågade han på tornedalsfinska” och ”fortsatte han på sin meänkieli” och tre förekomster av manifest språkväxling svenska > meänkieli. I detta exempel uppträder alltså de båda huvudkategorierna av språkväxling.

Som uttryck för latent språkväxling räknar jag dels metaspråkliga kommentarer, som anger att något sägs på ett annat språk eller en angiven varietet inom ett språk respektive innebär en kommentar om att något sägs på ett annat språk eller en angiven varietet inom ett språk, dels kontextuella ledtrådar i form av personnamn, ortnamn eller kulturbundna begrepp, vilka bidrar till att visa mottagarna att *Mannen som dog* som en lax utspelar sig i omgivningar där olika språk och varieteter förekommer.¹ Exempel på uttryck för metaspråkliga kommentarer på ett

¹ Gröndahl (2008: 56) påpekar att finska efternamn och ortnamn på finska/meänkieli i romanen *Populärmusik från Vittula* bidrar till att tornedalingar och Tornedalen uppfattas som exotiska av icke-tornedalingar. Betydelsen av finska och samiska efternamn för nationella minoriteter, liksom betydelsen av att kartor över

språk eller en varietet respektive om ett språk eller en varietet är ”Rosemarie fräste på finska ...” och ”Karlar, karlar med sävliga norrbottensdialekter” (s. 58 resp. 37). Exempel på två typer av kontextuella ledtrådar återfinns i frågan ”Åke Niemi borta i Lauentausta lever väl än?” (s. 36) genom efternamnet ”Niemi” och ortnamnet ”Lauentausta”, medan ett exempel på den tredje typen av kontextuella ledtrådar återfinns i repliken ”– De kallas kangoskakor, log Ann-Mari. De är vanliga här i trakten” (s. 39). Kangoskakorna får sägas vara en kulturbunden företeelse, som innebär att läsaren får en kontextuell ledtråd, och den geografiska lokaliseringen understryks av Ann-Maris kommentar om kakorna. Som manifest språkväxling, interlingval och intralingval, räknas alltså inslag på andra språk än huvudspråket svenska respektive inslag på varieteter inom ett visst språk.

En redovisning av beläggen för de båda huvudkategorierna med underkategorier i materialet som en helhet ges i tabell 2:

TABELL 2. Språkväxling i materialet: kategorier och antal belägg

<i>Latent språkväxling</i>		<i>Manifest språkväxling</i>	
Metaspråkliga kommentarer	143	Meänkieli/finska	73
Kontextuella ledtrådar	194	Andra språk/varieteter	16
<i>Totalt</i>	<i>337</i>	<i>Totalt</i>	<i>89</i>

Allra först kan det konstateras att språkväxlingen i *Mannen som dog* som en lax utgör en kvantitativt sett begränsad del av den totala undersökta textmassan. En jämförelse erbjuder den intralingvala språkväxlingen standardsvenska > regional småländska i Astrid Lindgrens *Emil i Lönneberga* (1963), eftersom boken ”utspelas helt och hållet i Småland, men i rent kvantitativa termer är småländskan ett litet inslag” (Englund Dimitrova 2001:17; jfr Englund Dimitrova 2012: 102 om dialektinslag i litterära verk). Det totala antalet belägg för latent och manifest språkväxling utifrån tabell 2 uppgår till 426. I relation till de undersökta 158 textsidorna (se avsnitt 2.1 ovan) innebär det i genomsnitt 2,7 belägg per textside. Det är emellertid svårt att säga om detta är ett lågt eller ett högt värde, eftersom jag inte har lyckats finna några motsvarande uppgifter

---

Sverige också upptar ortnamn på finska, meänkieli och samiska, understryks i Riksdagen (2012: 85–86 med anförd litteratur, 103–105 med anförd litteratur). Se även Swedell (2008) om ortnamn och språkmöten, Pohjanen och Muli (2007: 46) om finska efternamn bland tornedalingar respektive Eriksson och Haapamäki (2011: 45–46), Rantala (2010: 36–47) samt Jonsson (2012: 220–222) om kulturbundna uttryck och språkmöten.

för andra litterära verk där språkväxling uppträder.¹ Trots det kan antalet belägg för språkväxling i relation till antalet textsidor knappast sägas visa på en ”kvantitativt och kvalitativt balanserad blandning mellan två (eller flera) olika språk ...” (Eriksson & Haapamäki 2011: 46 med anförd litteratur). Det är således helt klart att det är svenska som är huvudspråket i *Mannen som dog som en lax*, vilket är förväntat utifrån kontexten för romanen (se avsnitt 3.1 ovan).

Av tabell 2 framgår att antalet belägg för latent språkväxling är klart fler än de för manifest språkväxling (337 resp. 89). I fråga om den första huvudkategorin är kontextuella ledtrådar vanligare än metaspråkliga kommentarer (194 resp. 143 belägg). När det i sin tur gäller de kontextuella ledtrådarna dominerar personnamnen jämfört med ortnamnen och de kulturbundna begreppen (112, 27 resp. 55 av totalt 194 belägg). En förklaring är att ett antal finska personnamn, för- och/eller efternamn, återkommer, vilket är förväntat i en roman. Vad gäller de metaspråkliga kommentarerna är flertalet belägg kommentarer om språk eller varieteter (113 av 143 belägg). I fråga om den andra av de båda huvudkategorierna, manifest språkväxling, dominerar meänkieli/finska klart med 73 belägg, medan andra språk/varieteter noteras för totalt 16. Dessa fördelar sig på sex belägg för engelska, fyra för två afrikanska språk, vilka berättaren i romanen uppger talas i Namibia respektive Zambia, tre för ”svenska med brytning”, två för samiska och ett för latin.

Personnamnen inom underkategorin kontextuella ledtrådar inom huvudkategorin latent språkväxling svarar alltså för 112 av de 337 en för denna huvudkategori, dvs. nästan exakt en tredjedel av beläggen. Dessa fördelar sig på det sätt som redovisas i tabell 3 nedan. I tabellen är de finska namnen kursiverade.²

¹ Jonsson (2012) studerar språkväxling (eng. ”code-switching”) i Niemis Populärmusik från Vittula, men detta gör hon utifrån enbart inslagen på meänkieli/finska. Antalet sådana belägg uppgår till mellan 40 och 50. Jonsson utesluter därmed bl.a. ”place names, orthographic representations of pronunciation of words or code-switches to other languages [than Meänkieli/Finnish], e.g. English” (Jonsson 2012: 229, fotnot 9). Skillnaderna mellan de kategorier som Jonsson och jag beaktar gör alltså att de kvantitativa resultaten för våra respektive undersökningar inte kan jämföras.

² För att bedöma om ett förnamn kan sägas vara svenskt, finskt eller både svenskt och finskt har jag använt Yliopiston Nimipäivälmanackka [www] och Svenska Akademiens almanacka [www]. Förnamn som ingår i den finska namnlängden, men inte i den svenska, har jag räknat som finska (”Eino”, ”Henriikka”, ”Kalevi”, ”Rauha”, ”Timo”), medan sådana förnamn som ingår i båda inte räknas som finska (”Esaias”, ”Helena”).

TABELL 3. Finska för- och/eller efternamn i materialet: antal belägg

<i>För- och/eller efternamn</i>	<i>Antal belägg</i>
1. <i>Eino Svedberg</i>	50
2. <i>Sune Niska</i>	8
3. <i>Ulf Kyrö; Sonny Rantatalo</i>	7
4. <i>Rauha Jauhojärvi; Märta Kallio</i>	6
5. <i>Henriikka</i>	3
6. <i>Hasse Alatalo; Kalevi; Helena Koskenniemi; Jan-Peter Rova; Esaias Vanhakoski; Birger Winsa</i>	2
7. <i>Heikkis ungar; bröderna Leinonen; Ann-Mari Moona; Jan Niemi; Lasse Niemi; Åke Niemi; Palovaara; David Pääjärvi; Hans-Ove Pääjärvi; Hugo Rantatalo; Petter Särkijärvi; Timo K.; Waaranperä</i>	1
<i>Totalt</i>	<i>112</i>

Tabell 3 visar att Eino Svedberg noteras för överlägset flest belägg (50 av 112). Eino är central för berättelsen genom att han och Therese Fossnes arbetar med mordutredningen, och detta gör de tillsammans med Sonny Rantatalo. Eftersom personerna i romanen ofta omtalas med förnamn, blir antalet belägg så olika för de båda poliserna: Eino Svedberg har finskt förnamn och Sonny Rantatalo finskt efternamn (50 resp. 7 belägg). Detta är också förklaringen till att Esaias Vanhakoski noteras för endast 2 belägg. Esaias är en central gestalt i romanen, bl.a. eftersom han och Therese blir ett kärlekspar, men han omtalas mestadels med enbart sitt förnamn och utan sitt finska efternamn. Bland övriga personer som noteras för ett större antal belägg är Sune Niska, som av offren för några åldringsrånare i Pajala med omnejd, och Rauha Jauhojärvi, som är den person som hittar mordoffret Martin Udde, medan Ulf Kyrö leder brandkårens insats när Märta Kallios hus brinner (8, 6, 7 resp. 6 belägg).¹ Som framgår av tabell 3 noteras övriga namngivna personer för endast 2 eller 1 belägg vardera.

Om jag enbart skulle räkna det första belägget för varje personnamn, blir antalet belägg för denna underkategori 26 i stället för 112. Detta medför i sin tur att underkategorin metaspråkliga kommentarer till huvudkategorin latent språkväxling noteras för fler belägg än underkategorin kontextuella ledtrådar (143 resp. 108). Men också med denna alternativa räkning är huvudkategorin latent språkväxling klart vanligare än huvudkategorin manifest språkväxling (251 resp. 89 belägg).

¹ Mikael Niemi uppger att runt 40 invånare i Pajala uppträder i romanen under sina egna namn, bland annat Rauha Jauhojärvi, som alltså är den romanfigur som upptäcker att Martin Udde ligger mördad i sitt hem (Diaz 2007 [www]).

Enligt Eriksson och Haapamäki (2011: 45) är latent språkväxling möjligen vanligare än manifest i ”romaner där flerspråkigheten inte är ett av romanens teman”. En förutsättning är dock att både författaren och läsarna i fråga inte är tvåspråkiga (Eriksson & Haapamäki 2011: 50). Som framkommer i avsnitt 3.1 ovan är flerspråkighet ett centralt tema i *Mannen som dog som en lax*, men Mikael Niemi anser sig inte vara fullständigt tvåspråkig, svenska och meänkieli, och flertalet av hans läsare är det antagligen inte, svenska och meänkieli alternativt finska. Därför är det fullt rimligt att antalet belägg i materialet för latent språkväxling är klart fler än de för manifest.

Fördelningen av beläggen för latent och manifest språkväxling i delmaterialen (a)–(c) redovisas i tabell 4:

TABELL 4. Språkväxling i delmaterial (a)–(c) och totalt: huvudkategorier och antal belägg

<i>Delmaterial</i>	<i>Latent språkväxling</i>	<i>Manifest språkväxling</i>
(a) Tornedalen	119	16
(b) Tornedalen resp. Stockholm	113	32
(c) Tornedalen, Afrika resp. Asien	105	41
<i>Totalt</i>	<i>337</i>	<i>89</i>

Tabell 4 visar att antalet belägg för huvudkategorin latent språkväxling är någorlunda detsamma i de tre delmaterialen (119, 113 resp. 105). Däremot är beläggen för huvudkategorin manifest språkväxling fler i de båda delmaterial som inte uteslutande utspelar sig i Tornedalen än i det som utspelar sig i enbart Tornedalen (32 och 41 resp. 16 belägg). Det finns dock en variation inom delmaterialen, och här ska tre exempel ges.

Delmaterial (a) utspelar sig helt i Tornedalen, men i kapitel 2 finns inga belägg för språkväxling. I detta kapitel befinner sig polisen Therese Fossnes och rättsläkaren doktor Ånderman, båda från Stockholm, på platsen för mordet, och de är de enda personerna som uppträder i kapitlet. Delmaterial (b) utspelar sig till stora delar i Stockholm, och en bidragande förklaring till de jämförelsevis många beläggen för språkväxling i detta delmaterial återfinns i kapitel 18. Där återges nämligen ett parti av en föreläsning om meänkieli för universitetsstudenter, vilken hålls av lingvisten, tornedalningen och meänkielitalaren Birger Winsa. Detta kapitel innehåller totalt 37 belägg för latent språkväxling och 12 för manifest. Kapitel 50 i delmaterial (c) utspelar sig i Tornedalen, men där finns ett enda belägg för språkväxling. De båda personer som uppträder i kapitlet är Therese Fossnes och Esaias Vanhakoski, och det enda

belägget för språkväxling är när tornedalingen Esaias sjunger ”– Bara döden ..., sjunger han sakta, döden ... döden lösgör allt ... *Vain kuolema ... kuolema ... kaikki irrottaa ...*” (s. 302). Föga förvånande spelar således den geografiska lokaliseringen av romanens kapitel, liksom vilka personer som uppträder i dem, en roll för förekomsten av språkväxling.

Även i Carola Sandbackas historiska släktkrönika, som utspelar sig i Tammerfors, varierar bruket av finska i relation till personer och platser (Lönnroth 2009: 69–70). På motsvarande sätt är bruket av folkmål i Sara Lidmans roman *Regnspiran* (1958), som utspelar sig i byn Eckträsk i Västerbotten i början av 1900-talet, knutet till personer och situationer (Dahlstedt 1959: 162–165). Likaså är användningen av småländsk dialekt i Astrid Lindgrens *Emil i Lönneberga* i mycket knuten till personer, främst huvudpersonen Emil (Englund Dimitrova 2001: 17). Den variation som finns inom mitt material och mellan delmaterialen när det gäller språkväxling får sägas tala mot Berglunds slutsats (2012: 21) att inslagen av meänkieli i *Mannen som dog som en lax* är ”jämnt fördelade i texten”.

Ovan framgår att Mikael Niemi utnyttjar både latent och manifest språkväxling. Tidigare studier av språklig variation i skönlitteratur på svenska visar att författare kan välja olika strategier för att återge språklig variation i huvudtexten och för att hjälpa läsaren att förstå denna variation. Här ska tre exempel ges.

Vad gäller regional variation, inom ett språk, i detta fall småländska ord och uttryck, som ingår i huvudspråket standardsvenska, använder Astrid Lindgren tre sorters markeringar för den här intralingvala litterära språkväxlingen. För det första återger hon småländsk dialekt, t.ex. *Emil i Lönnebergas* sång till märren Jullan där inledningen lyder ”*Mi märr, ho luncker fäller mä, fast ho så knägelbenter ä, va hjälper dä?*”. För det andra lämnar Lindgren metaspråkliga upplysningar, t.ex. ”sjöng Emil ... på renaste småländska”, och för det tredje använder hon typografiska markeringar som citattecken eller kursivering för att uppmärksamma läsarna på sådan manifest språkväxling (Englund Dimitrova 2001: 18–19, kursiv stil i originalet).¹

¹ Englund Dimitrova (2012: 102) påpekar att återgivna dialekter i skönlitteratur inte kan jämföras med transkriptioner av inspelningar med talare av de aktuella dialekterna. Författarna i fråga, i det här fallet Astrid Lindgren, väljer vilka språkliga drag som de vill återge och hur de gör detta. Läsarna uppfattar markörerna som uttryck för en viss dialekt, eftersom författaren meddelar detta, för att annan information finns i den aktuella texten eller för att läsaren har förkunskaper om författaren och verket.

Ett annat exempel på olika sätt att markera intralingval språkväxling erbjuder den karibiska författaren Maryse Condés roman *Traversée de la mangrove* (1989) och översättningarna av denna till engelska och svenska: *Crossing the Mangrove* (1995) och *Färden genom mangroven* (2007) (Lindqvist 2011: 156). Inslagen på kreol i den franska originalromanen är försedda med totalt 95 förklarande fotnoter på de aktuella sidorna, tillagda av förlaget, vid utgivningen i Frankrike (Bladh 2010: 154, Kullberg 2010: 57–58). Detta har gjorts trots att Condé själv hade föredragit att ”[v]issa element hade förblivit främmande för vissa läsare om de inte utifrån kontext, slutledningsförmåga eller fantasi hade kunnat utröna deras betydelse” (Kullberg 2010: 57 med anförd litteratur). I den engelska översättningen, avsedd för den amerikanska marknaden, förklaras inslag på kreol med fotnoter nederst på varje sida och inslagen är försedda med notsiffror i löptexten (Lindqvist 2011: 165). I den svenska översättningen är inslagen på kreol i stället markerade med kursiv stil, och romanen avslutas med en alfabetisk ordlista, där 34 kreolska inslag förtecknas med svenska motsvarigheter (Lindqvist 2011: 165).¹

Bland många finlandssvenska författare förekommer ett varierat bruk av finska i den svenska huvudtexten, och sådan interlingval språkväxling börjar uppträda i finlandssvensk litteratur från 1950-talet. Innan dess var det sällsynt med finska inskott, och de som ändå förekom omgavs med citattecken (Lilius 1989: 121). Ungdomsboksförfattaren Annika Luther använder sig av manifest språkväxling i sina romaner *Ivorina* (2005) och *Brev till världens ände* (2008), detta för att spegla svenskspråkiga ungdomars talspråk i dagens Finland (Rantala 2010: 6–8). Det är främst fråga om sekvenser på finska, men också enskilda ord på engelska, franska, norska samt ryska, och Luther använder olika strategier för att de läsare som inte förstår inslagen på andra språk ändå ska kunna följa berättelsen (Rantala 2010: 59–67). Även i den sverigefinske författaren Antti Jalavas roman *Asfaltsblomman* (1980) förekommer språkväxling till finska i den svenska huvudtexten. Med undantag för svordomarna är dessa inslag försedda med förklaringar av olika slag; upplysningar av typen ”sa han på finska”, svenska motsvarigheter till replikerna på finska, dvs. översättningar, eller olika kombinationer av repliker på finska, språkattribuering och förklaringar på svenska (Lilius 2001: 62).

---

¹ Av de 95 fotnoterna i den franska originalromanen återstår 14 i den svenska översättningen. Av dessa är nio skapade av översättaren för att ge information till läsarna av översättningen om företeelser som kan antas vara kända för de tänkta läsarna av originalet (Bladh 2010: 162–163).

Liksom Mikael Niemi använder alltså andra författare markörer för och förklaringar av språkväxling i verk. Det är fråga om markörer och förklaringar som kan föras in under de båda huvudkategorier av språkväxling som Eriksson och Haapamäki (2011: 45) använder, dvs. latent och manifest språkväxling.

3.2.2. Manifest språkväxling: frekvens, markering och integrering

I detta avsnitt ligger fokus på manifest språkväxling i mitt material utifrån dennas frekvens, markering och integrering i huvudtexten på svenska. Som visas i avsnitt 3.2.1 ovan är den manifesta språkväxlingen i materialet vanligen språkväxling svenska > meänkieli/finska, och därför ligger fokus på denna typ av språkväxling, även om också annan manifest språkväxling i materialet uppmärksammas. Av hänsyn till de läsare som inte behärskar meänkieli eller finska är de inslag på meänkieli/finska ur *Mannen som dog som en lax som återges i rapporten översatta till svenska*. Dessa översättningar är gjorda av mig.

3.2.2.1. Frekvens

Som framkommer i avsnitt 3.2.1 ovan får språkväxlingen, latent och manifest, sägas utgöra ett begränsat inslag i den svenska huvudtexten i materialet. Det framgår också att den manifesta språkväxlingen är klart mindre frekvent än den latent. Det förekommer i genomsnitt ett belägg för manifest språkväxling på ungefär varannan textside i mitt material, vilket motsvarar 0,6 belägg/textside, och värdet för manifest interlingval språkväxling svenska > meänkieli/finska uppgår till 0,46 belägg/textside.

Liksom i fråga om språkväxling generellt är det svårt att finna jämförelsematerial till dessa resultat. Rantala (2010: 69) visar dock att antalet finska sekvenser/sida i Annika Luthers ungdomsromaner *Ivorina* och *Brev till världens ände* uppgår till 0,29 respektive 0,52 sekvenser/sida. Värdet för Luthers *Brev till världens ände* är ungefärligen detsamma som gäller för mitt material. Principerna för Rantalas beräkningar är visserligen inte helt klara (jfr avsnitt 3.2 ovan), men det handlar om enskilda ord, satser, repliker eller replikskiften på finska i den svenska huvudtexten (Rantala 2010: 69–70).¹ Trots denna osäkerhet får fre-

¹ Berglund (2012: 24) meddelar att inslagen på meänkieli i *Mannen som dog som en lax* (336 sidor) uppgår till totalt 117, i genomsnitt ett inslag på var tredje sida.

kvensen av manifest språkväxling i mitt material sägas vara låg (jfr även Jonsson 2012: 229 fotnot 9 om de relativt sett få fallen av språkväxling svenska > meänkieli/finska i Populärmusik från Vittula).

Som framkommer i avsnitt 3.2.1 ovan finns det en variation inom mitt material när det gäller förekomsten av språkväxling. Detta visas genom tabell 4 och de exempel på variation inom delmaterialen (a)–(c) som presenteras i avsnitt 3.2.1. Den manifesta språkväxlingen innebär vanligen interlingval språkväxling svenska > meänkieli/finska men också ett antal andra språk uppträder i romanen vid sidan om huvudspråket svenska. Därtill kommer tre belägg för intralingval språkväxling standardsvenska > ”svenska med brytning”.

3.2.2.2. Markering

Inslag av manifest språkväxling i ett visst litterärt verk kan vara mer eller mindre markerade i huvudspråket, och Eriksson och Haapamäki (2011: 46) understryker att gränsen mellan omarkerad och markerad manifest språkväxling är glidande. Ett inslag av manifest språkväxling kan vara helt omarkerat, OMARK, relativt svagt markerat genom typografiska markeringar som t.ex. kursiv stil, citattecken eller versaler, TYP, starkare markerat genom metaspråkliga kommentarer om vilket språk som används, META, ännu starkare markerat genom översättning till verkets huvudspråk, ÖVERS, eller allra starkast markerat genom kombinationer av markeringar, t.ex. såväl typografisk markering som en metaspråklig kommentar och därtill en översättning (Eriksson & Haapamäki 2011: 46–47, mina förkortningar). Som metaspråkliga kommentarer räknar jag även kommentarer om varieteter inom ett språk (intra-lingval litterär språkväxling) och som översättningar också förklaringar på svenska till förekomster av manifest språkväxling. En redovisning av antalet belägg för olika typer av markering ges i tabell 5:

Som framgår av avsnitt 2.2 ovan är det dock inte helt klart vad Berglund räknar som ett inslag av meänkieli, och därför är det svårt att jämföra Berglunds resultat med mina. Därtill kommer att begreppet ’sida’ inte kan användas för att jämföra resultat från olika studier utan att beakta de aktuella sidornas utformning med marginaler, typsintervall och typstorlek.

TABELL 5. Markering av manifest språkväxling: språk/varietet, kategorier och antal belägg

<i>Språk/varietet och antal belägg</i>	<i>OMARK</i>	<i>TYP</i>	<i>META</i>	<i>ÖVERS</i>
Meänkieli/finska (73)	7	66	2	55
Engelska (6)	1	5	–	–
Afrikanskt språk (Namibia?) (3)	1	2	–	1
”Svenska med brytning” (3)	–	–	1	–
Samiska (2)	–	1	1	2
Afrikanskt språk (Zambia?) (1)	–	1	–	1
Latin (1)	–	1	–	1
<i>Totalt (89)</i>	<i>9</i>	<i>76</i>	<i>4</i>	<i>60</i>

Som framgår av tabell 5 är det ovanligt med helt omarkerad manifest språkväxling i materialet, OMARK (9 av 89 belägg). Typografisk markering med kursiv stil, TYP, respektive översättning, ÖVERS, är vanliga, medan metaspråkliga kommentarer, META, är mer sällsynta (76 och 60 resp. 4 belägg). Som kan utläsas av tabellen kombineras ofta flera markeringar, vanligen TYP och ÖVERS. Ett exempel på kombinerade markeringar är följande replik, som fällt av en kvinna som står åtalad för rån mot åldringar i Pajalatrakten: ”– *Ja sie asut vieläki sielä?* väste hon på meänkieli. Och du bor ännu kvar där?” (s. 311). Läsaren uppmärksammas på den manifesta språkväxlingen genom kursiv stil, en metaspråklig kommentar och översättning. Mikael Niemi gör alltså relativt ofta sina läsare uppmärksamma på manifest språkväxling genom att använda mer än en typ av markering, dvs. den allra starkaste formen av markering (Eriksson & Haapamäki 2011: 47).

I mitt material finns det en variation i fråga om hur språkväxling markeras beroende på vilket språk eller vilken varietet som är aktuell/t. Språkväxling till engelska markeras aldrig med något starkare medel än typografisk markering, exempelvis ”En mobilsignal började spela *Tainted Love*” (s. 30). Tre repliker på ”svenska med brytning”, i tre grafiska meningar efter varandra, markeras bara genom en metaspråklig kommentar, när Therese Fossnes undrar hur den unge polisen som faller replikerna kan ha klarat språkprovet till polisutbildningen (s. 113). Alla tre beläggen för ett afrikanskt språk, som uppges talas i Namibia, gäller ett och samma ord, ”ngongo”, som kursiveras vid två tillfällen och förklaras vid ett. Samtliga tre belägg återfinns på en och samma sida, bl.a. ”Ngongo betyder ordagrant liv. Den där kulan du har om halsen består av hundratals fiskembryon. Lägg den i vatten över natten, hokus pokus! Så får du rena stemmet” (s. 332). Flertalet av beläggen för övriga språk,

dvs. två för samiska, ett för ett språk som uppges talas i Zambia samt ett för latin, markeras med kursiv stil och översättning/förklaring.

Som framkommer ovan kan språklig variation i skönlitteratur, i form av intralingval manifest språkväxling eller interlingval manifest språkväxling, markeras med olika medel. I tidigare studier av det fenomen som här kallas manifest språkväxling kartläggs ett antal strategier som olika författare använder sig av i sådana sammanhang.

I två ungdomsromaner av den finlandssvenska författaren Annika Luther finns det en variation: vissa fall av språkväxling är helt omarkerade i den svenska huvudtexten, medan andra markeras på olika sätt (Rantala 2010: 60). Också i Kjell Westös roman *Drakarna över Helsingfors* (1995) finns det en motsvarande variation (Eriksson & Haapamäki 2011: 47). I Carola Sandbackas båda romaner *Ellen Llewellyn och Släkt och vänner*, vilka utspelar sig i Tammerfors under första halvan av 1900-talet, markeras språkväxlingen sällan med typografiska medel, utan repliker på finska ”är för det mesta ’inbakade’ i den svenska texten” (Lönnroth 2009: 69). Inte heller inslagen av amerikansvenska i romanfiguren Roberts språk i Vilhelm Mobergs *Invandrarna och Nybyggarna* (1952 resp. 1956) är typografiskt markerade. Exempelvis säger Robert till sin äldre bror Karl Oskar vid ett tillfälle att ”– Vi ska passa stimbåten” (Källström 2008: 227). Även i detta fall är Lönnroths konstaterande beträffande Sandbackas romaner således tillämpligt: ”[g]ränsen mellan de två språken suddas ... ut” (Lönnroth 2009: 69).

Pedersen (2001) uppger att kursiv stil ofta används i barnböcker i syfte att ”markera emfas, främmande ord eller ord på *främmande språk*” (Pedersen 2001: 83, min kursivering), dvs. bland annat för att framhäva det som här benämns manifest språkväxling. Också Widmark (1996: 61) uppmärksammar kursivering av inslag av regional dialekt i skönlitteratur, kanske i syfte att just få läsaren att uppmärksamma inslagen. Även i Mikael Niemis roman *Populärmusik från Vittula* används kursiv stil vid inslagen på meänkieli/finska, och detta görs i både det svenska original-et och översättningen till engelska respektive spanska (Källhammar 2005: 18–19 resp. Larsson 2010: 51, 62). Inte heller i den vitryska översättningen översätts ord på meänkieli/finska. I denna skrivs dessa ord dessutom med det latinska alfabetet ”så att de kunde både låta och se exotiska ut för vår läsare” i huvudtextens kyrilliska alfabet (Ryzmakova 2011: 6).

Även två översättningar från 1990-talet av August Strindbergs skådespel *Fröken Julie* (1888) illustrerar hur översättare kan hantera inslag på andra språk än huvudspråket i litterära verk (Tegelberg 2012). I Strindbergs svenska originaltext finns inslag på franska, som uppträder i

replikskiften mellan fröken Julie och betjänten Jean, där den senare har lärt sig franska under arbete i Luzern i Schweiz (Tegelberg 2012: 217). Det är alltså fråga om interlingval manifest språkväxling svenska > franska i Strindbergs originaltext.

I den första av två franska översättningar, *Mademoiselle Julie* (1997), återger översättaren Régis Boyer de franska inslagen på franska, kursiverar dem och förser dem med fotnoter som meddelar att ”de [= ord och uttryck på franska] står på franska i Strindbergs text ...” (Tegelberg 2012: 220). Översättaren använder alltså, förutom fotnoterna, samma strategier som översättarna bakom översättningarna till engelska, spanska och vitryska av Niemis Populärmusik från Vittula, dvs. inslag på andra språk än huvudspråket bevaras och markeras med grafiska medel. I den andra av de båda franska översättningarna av Strindbergs skådespel, *Mademoiselle Julie* (1996), är de franska inslagen i originaltexten översatta till engelska. Elena Balzamos val att ersätta den interlingvala manifesta språkväxlingen svenska > franska med språkväxling franska > engelska motiveras med att översättningen är gjord för en viss scenuppsättning av skådespelet. Detta innebär att grafiska markeringar och fotnoter inte upplyser mottagarna om den språkväxling som uppträder i Strindbergs originaltext. Med tanke på att Jean har lärt sig franska i Schweiz hade det visserligen varit mer logiskt att välja språkväxling franska > tyska, men hänsyn till mottagarna gör att Balzamo använder språkväxling franska > engelska, eftersom ”engelska är begripligt för en nutida publik ...” (Tegelberg 2012: 220–221).

I avsnitt 3.2.1 ovan nämns att olika markörer uppträder vid manifest språkväxling i Astrid Lindgrens böcker om Emil i Lönneberga, den svenska översättningen av Maryse Condés roman *Traversée de la mangrove* respektive Antti Jalavas roman *Asfaltsblomman*. Ytterligare exempel erbjuder Sara Lidmans romaner med inslag av regional dialekt från Västerbotten. I *Nabots sten* (1981) använder författaren en uppsättning olika medel för att markera denna intralingvala manifesta språkväxling och för att hjälpa läsaren att förstå dessa inslag. Lidman förser vissa ord i texten med en asterisk och förklarar dem i en ordlista i slutet av romanen.¹ Vissa dialektala inslag förser hon med översättningar inom

---

¹ Fotnoter kan användas av franska förläggare för att förklara kreolfranska uttryck i litterära verk av karibiska författare (Bladh 2010: 154, Kullberg 2010: 57–58). Det är även möjligt att författare med denna bakgrund själva använder fotnoter som ett medvetet litterärt grepp. Ett exempel är den karibiske författaren Patrick Chamoiseau, som i romanen *Texaco* (1992, sv. *Texaco*, 1996) bl.a. inkluderar en fotnot ”med en lång oöversatt passage på kreol som säger sig vilja ge en annan

parentes, t.ex. ”något så olickligt! (ojämförligt)”. Ord förklaras även med hjälp av huvudspråket, t.ex. ”*fjuksnö*, de allra lättaste flingorna” och ”– Svara mig om du är en människa, *schwåra mig om du jer’ männisch!*” (Widmark 1996: 61, kursiv stil i originalet). Som påpekas ovan i detta avsnitt kan kursiv stil även användas för att framhäva språklig variation i litterära verk, vilket Lidman alltså gör (Widmark 1996: 61).

Av tabell 5 ovan framgår att manifest språkväxling till meänkieli/finska i mitt material vanligen markeras med både kursiv stil och översättning. Men det finns totalt 18 förekomster av meänkieli/finska som inte översätts eller förklaras (jfr Berglund 2012: 22 om icke-översatta inslag på meänkieli i *Mannen som dog som en lax*). Det är i en del fall fråga om information som knappast kräver några kunskaper i meänkieli/finska för att förstå utan läsaren kan antagligen räkna ut deras innebörd utifrån kontexten. Ett första exempel är den fråga som polisen Sonny Rantatalo ställer när han och Therese Fossnes besöker Sonnys halvkriminelle bror Larsa i samband med mordutredningen:

- (4) – Larsa! ropade han i dörröppningen medan katten kilade in. *Tämä on Sonny, olek’s kotona?* (s. 56; ’Det (här) är Sonny, är du hemma?’)

Situationen i sig torde klagöra att Sonny frågar om brodern är hemma (jfr Lönnroth 2009: 37, Rantala 2010: 64–65 och Pakkanen 2011: 30–31 om kontextens betydelse för att tolka språkväxlingssekvenser). Ett andra exempel är när Larsa i det fortsatta samtalet med de båda poliserna utbrister ”– Haista paska!” till Therese (s. 56). Den ordagranna betydelsen av ”haista paska” är ’lukta på skit’, och Suomi–ruotsi-suursanakirja (2004) meddelar fem olika möjliga svenska motsvarigheter till det finska uttrycket. Dessa är ”kyss mig i häcken!”, ”ta dig i häcken!” och ”ta dig där bak!”, vilka betecknas som sverigesvenska uttryck, medan ”se dig i röven!” och ”kyss röven!” betecknas som finlandssvenska (Suomi–ruotsi-suursanakirja 2004, **haistaa**). Också läsare som inte förstår meänkieli/finska inser sannolikt att det inte är fråga om någon vänlig uppmaning från Larsas sida, vilket alltså är helt korrekt. En parallell till detta exempel på interlingval manifest språkväxling erbjuder svordomar på ett annat språk än huvudspråket i ett litterärt verk. Svordomar kräver inte någon anpassning till huvudspråket, och de behöver inte heller översättas. Utifrån Annika Luthers ungdomsroman *Ivor* konstaterar

---

variant på berättelsen. Här utesluts den franske läsaren medvetet från noterna ...” (Kullberg 2010: 60).

Rantala att det förmodligen inte finns något behov av att översätta den finska svordomen ”perkele”, eftersom de flesta läsare, också de utan djupare kunskaper i finska, antagligen förstår svordomen (Rantala 2010: 34).¹

I åter andra fall har läsare utan kunskaper i meänkieli/finska troligen svårare att förstå vad som faktiskt sägs. Ett exempel är när Therese Fossnes och Esaias Vanhakoski, som blir ett kärlekspar medan romanens huvudhandling i form av mordutredningen utspelar sig, befinner sig i en festlokal under römppäviikko, dvs. den kulturfestival som arrangeras i september månad i Pajala (Römppäviikko [www]). Då förs följande samtal mellan de båda:

(5) – *Onpa hauska täälä.*

– *Mitä!* utbrast han häpet.

– Jag har börjat gå finskakurs i Stockholm. Tänkte att jag skulle behöva det.

– Menar du ...?

– Jag fick tjänsten, sa hon. Polis i Pajala från månadsskiftet.

Han rörde sig inte.

– Jag flyttar hit, Esaias.

Therese betraktade honom osäkert. Så kände han förlamningen släppa och slog armarna om henne, höll henne intill sig.

(s. 329; ’– Det är verkligen trevligt här.’, ’– Va(d)! utbrast han häpet.’)

Esaias utrop, ”– *Mitä!* utbrast han häpet”, i exempel (5) torde gå att förstå med hjälp av kontexten, medan det är i alla fall lite svårare att förstå Thereses konstaterande, ”– *Onpa hauska täälä*”, utan några kunskaper i meänkieli/finska. Ett andra sådant exempel är när ett avsnitt av en sångtext, ur Sveriges Radios tv-program på meänkieli Keksi, återges utan någon översättning (s. 131). Utan kunskaper i meänkieli/finska är textraderna obegripliga (jfr Berglund 2012: 22 om hur läsare som inte behärskar meänkieli kan uppleva inslag på meänkieli i skönlitterära verk).

Sammanfattningsvis används ofta kursivering för att markera – och härigenom typografiskt framhäva – inslagen på andra språk/varieteter än svenska i *Mannen som dog som en lax*. Mikael Niemi underlättar mestadels för de läsare som inte behärskar de språk som uppträder i huvudtextens språk genom att ge svenska motsvarigheter till inslagen på andra språk, genom översättning och/eller förklaringar, av inslagen på meän-

¹ Jämför vidare Lilius (2001: 62), Eriksson och Haapamäki (2011: 50) samt Berglund (2012: 15) om oöversatta svordomar i romaner på svenska.

kieli/finska, två språk som uppges talas i Afrika, samiska och latin. Detta gör Niemi dock inte alltid vid interlingval språkväxling svenska > meänkieli/finska, och han gör det aldrig vid interlingval språkväxling svenska > engelska eller vid intralingval språkväxling standardsvenska > ”svenska med brytning”.

3.2.2.3. Integrering

Eriksson och Haapamäki (2011) uppmärksammar även en eventuell grammatisk anpassning av manifest språkväxling till huvudspråket i det aktuella litterära verket. Ensamma graford kan antingen integreras eller inte integreras i huvudspråkets morfologiska system, medan längre språkväxlingssekvenser kan vara syntaktiskt och/eller textuellt integrerade eller icke-integrerade i huvudspråket (Eriksson & Haapamäki 2011: 47–48).

I romanen *Mannen som dog* som en lax förekommer det att manifest språkväxling i form av enskilda graford integreras morfologiskt i huvudspråket svenska, men detta är inte särskilt vanligt utan det totala antalet belägg i materialet uppgår till sju, samtliga substantiv. Fyra olika substantiv förses med information om grammatiskt genus genom svenska artiklar eller pronomen: ”– Du hade en *enne*, sa Sonny stillsamt” (’– Du hade ett varsel, sa Sonny stillsamt’) och ”En loukku. Pojken hade gjort en loukku” (’Pojken hade gjort en fälla [för t.ex. råttor]’) samt ”Den kallas *ngongo*” och ”Sömndrucken kom han upp på armbågen i sov-säcken, inklämd i sin *quehto*, den afrikanska repplattform som den svarte lägerguiden vid Lake Iteshi-Teshi lärde honom knyta” (s. 294, 325, 332 resp. 292). Ett substantiv, ”römppä”, ingår i två sammansättningar: ”– Vi hann till römppäshowen, ropade Therese ...” och ”Therese beställde ett glas römppävin med distinkt tjärsmak ...” (s. 327, 329). I andra fall sker ingen morfologisk integrering. Ett exempel är när Sune Niska, utsatt för åldringsrånarna i Pajala med omnejd, tänker att han hade velat använda sitt gevär mot rånarna: ”Fan om man hade haft *haulikko*, tänkte han, hagelbössan.” (s. 306). Detta substantiv förses alltså inte med något svenskt böjningsmorfem ”-n”, dvs. ”haulikkon”, för att exakt motsvara huvudspråkets ”hagelbössan”.

Eriksson och Haapamäki (2011: 47–48) påpekar att finlandssvenska författare kan integrera enskilda ord på finska i svenskans grammatiska system i sina texter, men det förekommer även att de finska inslagen har kvar de aktuella finska böjningsformerna. Rantala (2010: 24–25) visar

att båda möjligheterna kommer till användning i Annika Luthers ungdomsromaner *Ivorina* och *Brev till världens ände*.

I dessa förses vissa finska substantiv med genusangivelser genom en svensk artikel, t.ex. ”en räkättirastas” (sv. ”björktrast”), respektive utrustas med ett svenskt pluralangivande böjningsmorfem, här ”-r”: ”[o]ch alla muttakuonor ser lika ut ...” (fi. ”muttakuono”, sv. ”svartskalle”) (Rantala 2010: 25–27). Vidare integreras vissa finska verb i den svenska huvudtexten, och detta görs oftare än med substantiven (Rantala 2010: 27). Ett exempel på integrering av verb återfinns i den grafiska mening- en ”Jag drog den hastigt över kläderna och började inse att det var jag som förväntades korja undan högen” ur *Brev till världens ände*. Den finska infinitiven ”korjata” (sv. ’röja undan’, ’skaffa undan’) har fått formen av en svensk infinitiv, ”(att) korja”, och ”korja” följs av den verbpartikel som de motsvarande svenska verben kräver, dvs. ”undan” (Rantala 2010: 29). Liksom i mitt material förekommer det sammansatta substantiv med finska och svenska element i Luthers båda romaner, och ett exempel är ”nevakärr”, där finskans ”neva” betyder ’myr’, ’mosse’ (Rantala 2010: 25).

Även Emma Juslins roman *Ensamma tillsammans* (2009) erbjuder exempel. I romanen skildras tre unga människor i finlandssvenska miljöer idag. Pakkanen (2011: 40) visar att det i romanens dialoger är ovanligt att finska ord anpassas morfologiskt till den svenska huvudtexten. I de fall som ändå förekommer handlar det, liksom i både mitt och Rantalas respektive material, om substantiv som förses med böjningsmorfem för bestämd form singularis respektive angivelser av genus. Därtill kommer att de finska svordomarna ”vittu” och ”perkele” förses med en svensk genitivmarkör, dvs. ”-s”, i *Ensamma tillsammans*: ”[j]ag har vittu aldrig läst nån vittus bok ...” och ”du kunde dricka upp hela den där fittans flaskan utan att slockna en perkeles enda gång ...” (Pakkanen 2011: 36).

Också vissa engelska ord i Vilhelm Mobergs romaner *Nybyggarna* och *Invandrarna* integreras morfologiskt i den svenska huvudtexten. Ett exempel är följande repliker ur *Invandrarna*, där bröderna Robert och Karl Oskar samtalar: ”– Vi gjorde opp’at allaredan i höstas. Men vi väntade på att isen skulle smälta på rivern. – Vi tar arbete på stimbåten te St. Louis. Sen kan vi gå lannvägen. Jag kan mappkartan, jag kan ta mej fram mä engelskan. Var int’ ängsli för mej, Kal Oska!” (Källström 2008: 227).¹ Det enkla substantivet ”river” förses med ett svenskt böj-

---

¹ I detta exempel förekommer även inslag av småländsk dialekt, dvs. intralingval manifest språkväxling standardsvenska > småländska (jfr Englund Dimitrova

ningsmorfem, ”-n”, för att passa i det aktuella sammanhanget. De två sammansatta substantiven ”stimbåten” och ”mappkartan” har engelsk förled (om än anpassade förleder för att i skrift återge ett svenskt uttal) och svensk efterled, och där förses den svenska efterleden med det i sammanhanget nödvändiga böjningsmorfemet ”-en” respektive ”-n”.

Vad gäller syntaktisk integrering av belägg för manifest språkväxling finns det ett antal fall i mitt material där det inte sker någon sådan; i stället utgör dessa inslag egna grafiska meningar. Detta görs i exempelvis två av de tre belägg för manifest språkväxling vilka återfinns i det parti som tidigare har återgetts som exempel (3) ovan, där polismannen Eino Svedberg först samtalar med undersköterskan Jan Niemi om sin far och sedan med fadern. Partiet återges här som exempel (6):

- (6) – *Ei se syö*, sa han bekymrat. Han äter inte. – – –
 – *Mie saatan freistata*. Jag kan försöka. – – –

– Hur är höften? frågade han på tornedalsfinska. Fadern fräste till. Svor med kraftlös stämma. Förbannade både gudarna och Landstinget tills luften tröt och han började hosta med pipande pustar.

– – –

– *Voi saatanan helevetin Lanstingi ...*

– Nu tänker vi inte mer på det. Jag måste tillbaka till jobbet. Men jag vill fråga en sak först. – – –

– Har du hört vad som hände Martin Udde? fortsatte han på sin meänkieli. (s. 44–45)

Den första förekomsten av manifest språkväxling är syntaktiskt integrerad i den svenska huvudtexten, ”– *Ei se syö*, sa han bekymrat”, och följs av den svenska motsvarigheten: ”Han äter inte.” Också den första förekomsten av icke-integrerad manifest språkväxling, ”– *Mie saatan freistata*”, följs omedelbart av en svensk motsvarighet i en egen grafisk mening, ”[j]ag kan försöka”. I det andra sådana fallet får mottagaren först information på svenska om hur fadern förbannar gudarna och Landstinget för att därefter möta den icke-integrerade manifesta språkväxlingen som en egen grafisk mening, dvs. ”– *Voi saatanan helevetin Lanstingi ...*” (s. 45).

Som visas i exempel (6) ovan förekommer det alltså syntaktisk integrering av manifest språkväxling i materialet, där de aktuella inslagen är anpassade till huvudspråkets syntax och/eller textstruktur (Eriksson & Haapamäki 2011: 48). Det totala antalet sådana belägg uppgår till 53,

vilka fördelar sig på 45 för meänkieli/finska, 3 för ett språk som uppges talas i Namibia, 2 vardera för engelska och samiska samt 1 för ett språk som uppges talas i Zambia. En orsak till de många syntaktiskt integrerade beläggen för meänkieli/finska är det parti av den föreläsning om meänkieli som återges i kapitel 18 (se avsnitt 3.2.1 ovan). Under denna presenterar föreläsaren Birger Winsa exempel på meänkieli och/eller finska, vilka är syntaktiskt integrerade i föreläsningen på svenska, t.ex. ”Lån från riksfinskan till meänkieli upphörde efter det att cykeln och elektriciteten kom till Tornedalen. Termer som *pyörä* eller *sähkö* inlånades omkring 1920. Sålunda kan man i vardagen i Tornedalen säga *Nyt lähemä arpeetsförmeetlinkhiin stämplaamaan*, ’Nu går vi till arbetsförmedlingen och stämplar’, eller *Ota framile talterikki jos sie halvat äfterrättiä*, ’Plocka fram tillriken om du vill ha efterrätt” (s. 129). Både graforden ”pyörä” och ”sähkö” och de syntaktiska meningarna ”Nyt lähemä arpeetsförmeetlinkhiin stämplaamaan” och ”Ota framile talterikki jos sie halvat äfterrättiä” är alltså exempel på syntaktiskt integrerad manifest språkväxling. Därmed är antalet belägg för syntaktiskt integrerad manifest språkväxling två vardera i de här aktuella grafiska meningarna i den svenska huvudtexten.

De syntaktiskt integrerade beläggen för manifest språkväxling uppträder i några olika framställningstyper. De sammanlagt 8 beläggen för syntaktiskt integrerad manifest språkväxling till andra språk än meänkieli/finska uppträder i direkt anföring, indirekt anföring respektive dold anföring (alternativt erlebte rede). Exempel är ”– Ngongo betyder ordagrant liv”, ”– Ngongo, mumlade han” och ”Hon [dvs. Therese Fossnes] sneglade på Nordnytt. Sune Niska intervjuades i sitt hem, visade sävligt och metodiskt för den förtjusta reportern hur han slog ner inkräktarna. *Fifteen minutes of fame*, på ålderns höst” (s. 332, 332 resp. 115). Därtill kommer belägg för syntaktiskt integrerad manifest språkväxling i relation, t.ex. ”En mobilsignal började spela *Tainted Love*” (s. 30).

En granskning av beläggen för syntaktiskt integrerad manifest språkväxling svenska > meänkieli/finska visar att det finns en återkommande grammatisk konstruktion där sådan uppträder, nämligen där en sats på meänkieli/finska följs av ett anföringsverb på svenska och uppgift om vem som faller repliken. Således är det fråga om indirekt anföring. Detta görs i något mindre än hälften av de aktuella beläggen (19 av 45). Ett exempel är den första repliken i exempel (6) ovan, ”– *Ei se syö*, sa han bekymrat” (s. 44), medan ett andra återges i exempel (7):

- (7) Modern gick fram till fönstret och kikade. Fågeln såg rörelsen och fick liv. Lite vingligt lyfte den och flaxade bort till rönnen.
 – *Se ellää*, sa pappan.
 – Jo, den lever, upprepade mamman. (s. 148–149)

Partiet är hämtat ur ett samtal mellan Esaias Vanhakoskis föräldrar. Först konstaterar Esaias pappa, på meänkieli, att en fågel i ett träd utanför köksfönstret lever efter att den har flugit rakt in i fönstret: ”– *Se ellää*, sa pappan.” Därefter gör hans mamma, som alltid har talat svenska med sonen trots att meänkieli är hennes förstaspråk, detsamma. Men hon gör det på svenska och inleder sin replik med en instämmande interjektion: ”Jo, den lever, upprepade mamman.”

De övriga 26 av de totalt 45 beläggen för syntaktiskt integrerad manifest språkväxling svenska > meänkieli/finska är inte satsformade. De förekommer i olika typer av grammatiska konstruktioner, vilka används vid direkt anföring respektive dold anföring. Ett exempel på direkt anföring är Esaias Vanhakoskis fråga till Therese Fossnes mamma Helena, ”– *Miksi*, Helena? Varför dräpte du honom?” (s. 335, ’– Varför, Helena?’), medan dold anföring uppträder i Therese Fossnes (felaktiga) slutsats efter det första mötet med Eino Svedberg: ”Han hade pratat finska, tänkte Therese och försökte lägga på minnet. Renar heter *piru*.” (s. 16; se vidare avsnitt 3.3 nedan om detta exempel).

Ovanstående visar alltså att Mikael Niemi använder syntaktiskt integrerad manifest språkväxling svenska > meänkieli/finska i dialogen genom olika former av anföring. Däremot utnyttjar berättaren i romanen inte sådan språkväxling i relationen (jfr dock Berglund 2012: 21 om meänkieli i både dialog och beskrivande text i *Mannen som dog som en lax*). Jag anser att dessa mönster bidrar till att karakterisera personerna, både de som är tornedalningar och meänkielitalande och de som är utomstående och inte behärskar meänkieli. Betydelsen av såväl intralingval som interlingval manifest språkväxling för att karakterisera personer i litterära verk uppmärksammas av många forskare. I fråga om regionala dialekter kan nämnas Dahlstedt (1959: 162), Widmark (1996: 53) samt Englund Dimitrova (2001: 17) och i fråga om olika språk exempelvis Lilius (1989: 118), Källström (2008: 226), Lönnroth (2009: 29, 69) samt Jonsson (2012: 214).

Lilius (1989) påpekar att valet av språk i ett litterärt verk ger författare olika möjligheter, beroende på om den språkliga variationen återfinns i relationen eller dialogen. Den första möjligheten innebär att författaren kan ”beskriva och kommentera den språkliga miljön ...”, medan variation i dialogen gör att författaren kan ”återge de fiktiva personernas språkliga repertoar” (Lilius 1989: 113; se även Lönnroth 2009: 30). Wid-

mark (1996: 52–59) konstaterar att Sara Lidman i debutromanen *Tjärdalen* (1953) gärna använder dialektdrag vid direkt anföring och dold anföring, och Widmark drar slutsatsen att de dialektala dragen bidrar till att karakterisera de olika personerna. Utifrån en passage i Kjell Westös roman *Drakarna över Helsingfors* konstaterar Eriksson och Haapamäki (2011: 48) att finska inslag i den svenska huvudtexten kan integreras syntaktiskt och att språkväxlingen, om den är både ommarkerad och integrerad, kan ge ett intryck av att det är fråga om ett enda språk. Detsamma gäller Carola Sandbackas roman *Ellen Llewellyn* (Lönnroth 2009: 69). Som framgår av avsnitt 3.2.2.2 ovan är det i mitt material sällan fråga om helt ommarkerad manifest språkväxling. Den manifesta språkväxlingen i *Mannen som dog* som en lax framträder – även om syntaktisk integrering förekommer i ett antal fall – som just inslag av andra språk alternativt varieteter i huvudtexten.

Sammanfattningsvis är det alltså ovanligt att manifest språkväxling, i form av enskilda graford, integreras morfologiskt i huvudspråket svenska. Däremot väljer Mikael Niemi i jämförelsevis större utsträckning att integrera förekomster av manifest språkväxling syntaktiskt. Sådan integrering vid manifest språkväxling svenska > andra språk/varieteter uppträder främst i dialog, medan den är mer sällsynt i relation. I fråga om manifest språkväxling svenska > meänkieli/finska sker syntaktisk integrering uteslutande i dialog, aldrig i relation. Den manifesta språkväxlingen bidrar till att karakterisera personer i *Mannen som dog* som en lax, och härigenom inordnar Mikael Niemi sig alltså i en litterär tradition.

3.3. Språkväxling och litterära funktioner

Sändarens och mottagarnas eventuella flerspråkighet liksom ett eventuellt tema med flerspråkighet i fokus kan antas ha betydelse för vilken form som språkväxlingen i ett visst litterärt verk främst får, dvs. latent och/eller manifest språkväxling. Eriksson och Haapamäki understryker att olika typer av språkväxling ”kan ha olika funktioner i ett litterärt verk” liksom att den eller de funktion/er som en författare har tilldelat språkväxlingen inte behöver sammanfalla med den funktion eller de funktioner som olika läsare kan tänkas konstruera under den egna läsningen (Eriksson & Haapamäki 2011: 49).¹

---

¹ Liksom Eriksson och Haapamäki (2011: 49), och till skillnad från Lilius (1989: 115), anser jag att författare till litterära texter alltid har en eller flera avsedd/a funktion/er med den språkväxling som uppträder i deras verk.

Om både sändare och mottagare har goda kunskaper i de aktuella språken och flerspråkighet är ett tema för den litterära texten, talar dessa kontextuella omständigheter för att den manifesta språkväxlingen dominerar över den latent liksom att den manifesta språkväxlingen är jämförelsevis frekvent, att den är omarkerad i huvudtexten och att den är integrerad i denna (Eriksson & Haapamäki 2011: 50). Stöd för denna bedömning ger mönstren för språkväxling hos nutida finlandssvenska författare som Sandra Forsblom och Kjell Westö som möter finländska läsare och skildrar det finländska samhället (Eriksson & Haapamäki 2011: 50; se dock avsnitt 3.1.2 om mötet mellan finlandssvenska författare och läsare i Sverige).

För Mikael Niemi är situationen en annan. Som framgår i avsnitt 3.1 ovan är flerspråkighet ett viktigt tema i hans författarskap, men hans kunskaper i meänkieli är inte så goda att meänkieli kan fungera som hans litterära språk och många av hans läsare behärskar antagligen inte meänkieli eller finska. I sådana fall är det sannolikt att den latent språkväxlingen dominerar över den manifesta och att den manifesta språkväxlingen ”tenderar att vara markerad och icke-integrerad ...” (Eriksson & Haapamäki 2011: 50). Denna beskrivning överensstämmer med resultat för mitt material som redovisas i avsnitt 3.2 ovan.

Eriksson och Haapamäki presenterar olika möjliga funktioner för språkväxlingen i litterära verk.¹ En första tänkbar funktion är att språkväxlingen ska ge en känsla av äkthet och bidra till att läsaren får en uppfattning att det litterära verket avspeglar alternativt återger ett autentiskt språkbruk och skildrar autentiska språkmiljöer.² Detta kan vara aktuellt för bland andra finlandssvenska författare. Språkväxlingen i finlandssvensk skönlitteratur kan visa att det finns finska inslag i den svenska som talas, att det finns personer som talar finska i de miljöer där det aktuella verket utspelar sig och/eller att finska spelar en stor och viktig roll i det samhälle som omger det litterära verket (Eriksson & Haapamäki 2011: 50). En andra tänkbar funktion är att språkväxlingen ska markera en gräns mellan huvudspråket och det eller de språk som är aktuellt/aktuella. Härigenom kan språkliga och kulturella minoriteter framställas som annorlunda och exotiska. Ett sådant exempel är Mikael

---

¹ Se vidare Gröndahl, Hellberg och Ojanen (2002: 145, 165–166) samt Berglund (2012: 24–28) om olika möjliga funktioner för inslag av meänkieli i skönlitteratur respektive Jonsson (2012: 212 med anförd litteratur) om språkväxling med lokala funktioner och globala funktioner i litterära texter, där de förra är synliga i texten medan de senare har samband med det aktuella samhället.

² Se Jonsson (2012: 213 med anförd litteratur) för en diskussion av autenticitet och språkväxling i litterära texter.

Niemis Populärmusik från Vittula med dess ”romantiserande skildring av den tornedalska kulturen” (Eriksson & Haapamäki 2011: 50).

Trots Eriksson och Haapamäkis kritiska uppfattning om autenticiteten i Populärmusik från Vittula anser jag att det finns passager i mitt material där Mikael Niemi strävar efter att skapa en äkthetskänsla och återskapa autentiska språkmiljöer, vilket han – enligt Maliniemi Lindbach (2002: 102) och Gröndahl (2009: 184) – även gör i Populärmusik från Vittula. Denna strävan visar sig i *Mannen som dog som en lax* genom att både latent och manifest språkväxling används. Än en gång hänvisar jag till samtalen mellan polismannen Eino Svedberg och undersköterskan Jan Niemi samt mellan Eino och hans far, återgivna som både exempel (3) och (6) ovan. För Eino, Jan och Einos far liksom ett antal andra personer i romanen är meänkieli samtalsspråket i vardagen. Av hänsyn till många av sina läsare använder Mikael Niemi dock främst huvudspråket svenska för att återge samtal som förs på meänkieli. Men han påminner om att samtalen förs på meänkieli, mestadels med hjälp av latent språkväxling, men även genom vissa inslag av manifest språkväxling. Dessa senare inslag illustrerar särskilt tydligt för läsare utanför Tornedalen att tornedalingar ofta använder ett annat språk än svenska i sin vardagliga kommunikation (jfr Berglund 2012: 21 om meänkieli som vardagsspråket bland talare av meänkieli). För läsare som inte förstår inslagen på meänkieli eller finska tillhandahåller Niemi mestadels motsvarigheter på svenska eller erbjuder ledtrådar genom den aktuella kontexten.

Eriksson och Haapamäkis anser att vissa inslag av manifest språkväxling i Populärmusik från Vittula kan verka ”närmast påklistrade ...” (Eriksson & Haapamäki 2011: 50), och jag instämmer i bedömningen vad gäller en del fall i *Mannen som dog som en lax*.

Exempelvis är det svårt att se vad den manifesta språkväxlingen svenska > meänkieli/finska tillför beskrivningen av Sune Niskas tankar när han möter åldringsrånarna i Gällivare tingsrätt: ”Fan om man hade haft *haulikko*, tänkte han, hagelbössan.” (s. 306; se avsnitt 3.2.2.3 ovan). Rimligen tänker Sune Niska hela sekvensen ”Fan om man hade haft *haulikko*” på meänkieli, inte bara ett av de totalt sex graforden som återger hans tanke. Mikael Niemi kan alltså använda manifest språkväxling också för att framställa Tornedalen, tornedalingar och meänkieli som exotiska och främmande ur ett majoritetsperspektiv (jfr [Anonym] 2006, Eriksson & Haapamäki 2011: 50).

Ett andra exempel på en sådan ”exotiserande” användning av språkväxling, men med enbart latent språkväxling, är ett parti ur inledningen till *Mannen som dog som en lax*, här återgivet som exempel (8). Therese

Fossnes flyger från Stockholm till Pajala för att börja sitt arbete med utredningen av mordet på Martin Udde. Inför landningen gör hon följande språkliga iakttagelser:

- (8) Efter en halvtimmes dånande färd sänkte planet nosen och närmade sig trädtopparna. Hon såg ingen landningsbana någonstans, bara skogsbilvägar. Munnen kändes torr, en skyddsreflex. Adrenalin. De båda andra passagerarna lutade sig fram och pekade, ett gemytligt pensionärspar som hon sett även på stockholmsplanet. Kvinnan sa något obegripligt. Orden trängde igenom motorlarmet, men gick inte att förstå. Mannen ropade något lika underligt tillbaka, det lät på tonfallet som om han instämde. Och nu först hörde Therese. Det var finska. De hade talat finska med varandra. (s. 15)

Kvinnan säger ”något obegripligt ...” och mannen svarar ”något lika underligt ...”, och detta obegripliga och underliga visar sig vara finska. Det är värt att notera att Therese inte vet att det kan vara skillnad på finska och meänkieli; detta kommer även fram bland annat i hennes samtal med Ann-Mari Moona (exempel (1) i avsnitt 3.1.3 ovan) och vid mötet med polismannen Sonny Rantatalos bror Larsa. I exempel (4) i avsnitt 3.2.2.2 ovan återges hur Therese och Pajalapolisen Sonny Rantatalo kommer till Sonnys halvkriminele bror Larsas bostad. I exempel (9) återges fortsättningen på det samtal som förs mellan Sonny, Larsa och Therese:

- (9) – *Nukuikkos sie?* sa Sonny. Sov du?
 – *Kukas tuo vittu on?* Vem är den där fittan?
 Sonny knyckte med nacken, Therese klev fram bakom hans rygg.
 – Hej, Therese Fossnes heter jag.
 – *Haista paska!*
 – Jag kan tyvärr ingen finska.
 – Meänkieli är inte finska, fastslog Larsa och grinade frånvarande.
 (s. 56)

Bröderna Sonny och Larsa har mycket olika positioner i samhället, men de har ett gemensamt språk: meänkieli. De behärskar dessutom svenska, och härigenom är det Therese som hamnar i ett språkligt underläge. Hon talar inte meänkieli och förstår definitivt inte den fulla innebörden i Larsas fråga, ”– *Kukas tuo vittu on?*”, eller hans ovänliga uppmaning ”– *Haista paska!*” (se avsnitt 3.2.2.2 ovan). Dessutom tror Therese att meänkieli i svenska Tornedalen är detsamma som finska i Finland (jfr kapitel 1 ovan om meänkielis status). Mikael Niemi uppger att han använder romanfiguren Therese Fossnes för att visa på kollisionen mellan

olika kulturer i dagens Sverige. Therese talar inte meänkieli, hon vet ingenting om den tornedalska kulturen och fast hon befinner sig inom Sveriges gränser är Pajala för henne jämförbart med ett annat och mycket främmande land (Diaz 2007 [www]).

De läsare som förstår de finska inslagen i Kjell Westös skildringar av dagens Helsingfors inkluderas, medan de som inte förstår exkluderas (Eriksson & Haapamäki 2011: 50–51). När det gäller Niemis Populärmusik från Vittula hävdar Eriksson och Haapamäki att förekomsten av manifest språkväxling, med sin markerade och icke-integrerade karaktär, inte gör att läsare vare sig inkluderas eller exkluderas, eftersom det inte krävs någon förståelse av meänkieli/finska (Eriksson & Haapamäki 2011: 50–51). Med stöd av Tidigs (2007) understryker Eriksson och Haapamäki (2011: 51) därtill att läsare som inte förstår vissa element i en litterär text härigenom erbjuds en möjlighet ”att se världen från en ny synvinkel, i ett nytt ljus”, medan Berglund (2012: 22) konstaterar att för den läsare som av språkliga skäl inte förstår allting i ett litterärt verk ”kan det räcka med känslan eller angränsande ord i scenen eller stycket ...” (jfr även Sjögren 1998: 115 om värdet i att inte förstå inslag på andra språk/varieteter i huvudtexten).

Trots resonemangen ovan om att det kan finnas ett värde i att läsare inte förstår allting som sägs i ett litterärt verk vill jag ändå hävda att läsare som inte behärskar meänkieli eller finska går miste om viss information i *Mannen som dog som en lax*, information som kan vara mer eller mindre värdefull (jfr Jonsson 2012: 218, 220). Kontexten kan ge ledning för att förstå manifest språkväxling svenska > meänkieli/finska, vilket kommer fram i exempel (4) ovan och i fråga om Larsas utrop ”haista paska!” i avsnitt 3.2.2.2 ovan. I andra fall finns det dels en möjlighet att förstå utifrån kontexten, dels en risk att gå miste om information. Ett sådant fall är samtalet mellan Therese och Esaias i exempel (5) i avsnitt 3.2.2.2 ovan. Esaias förvånade utrop, ”– *Mitä!* utbrast han häpet”, går att förstå utifrån kontexten men knappast Thereses konstaterande påstående, ”– *Onpa hauska täälä.*”

I vissa fall handlar det dock om manifest språkväxling där läsare som inte förstår meänkieli/finska faktiskt går miste om viss information. Ett exempel, som uppmärksammas i avsnitt 3.2.2.2 ovan, är den sångtext i ett tv-program vilken återges utan översättning. Berättaren låter programledaren/musikern Hasse Alatalo säga att finsk folkmusik är ve-modig, gästen i tv-programmet hävdar att den nästan alltid går i moll och Alatalo konstaterar att detta gäller också för ”– [t]ill och med de vackraste kärleksvisorna ...”. Därefter börjar han spela dragspel och ”sjunga på sin mjuka finska ...” (s. 131). Temat för sången är mycket

riktigt kärlek, och de fyra återgivna textraderna uttrycker känslor av vemod och saknad, men läsare som inte förstår meänkieli eller finska förstår knappast hur temat och känslan uttrycks med verbalspråkliga medel. Däremot kan kontexten och den språkliga formen ge också läsare utan sådan kunskap ett känslomässigt intryck, vilket är i linje med resonemang hos Sjögren (1998), Tidigs (2007), Eriksson och Haapamäki (2011) samt Berglund (2012).

Ett annat exempel på att olika läsare, beroende på sina språkkunskaper, kan få olika mycket information är följande parti ur *Mannen som dog som en lax*. I detta hämtar Eino Svedberg Therese Fossnes på flygplatsen, och de åker till polisstationen i Pajala för att börja sitt gemensamma arbete med att utreda mordet på Martin Udde:

(10) – *Piru ...*

Pii...roo..., upprepade hon ordet inom sig. Samtidigt började djuren korsa vägbanan utan brådska, grå som stenar. Hornkronorna vaggade medan de började beta bland grästuvorna i diket.

– Renar? sa hon frågande.

– Tornedalen, bekräftade han.

Han hade pratat finska, tänkte hon och försökte lägga på minnet.

Renar heter *piru*. (s. 16)

I exempel (10) drar Therese en slutsats om vad inslaget av manifest språkväxling, ”– *Piru ...*”, betyder, men slutsatsen är inte korrekt (jfr Diaz 2007 [www] om Thereses språkliga utanförskap). Enligt Suomi–ruotsi-suursanakirja (2004) kan substantivet ”piru” ha betydelserna ’fan’, ’djävul’, ’satan’ och ’sate’, medan interjektionen ”piru” betyder ’fan’, ’(d)jävlar’. Om Therese hade behärskat meänkieli/finska, så hade hon i stället vetat vad ”piru” kan betyda och att ”renar heter *porot/poroja*” (Suomi–ruotsi-suursanakirja (2004, **piru, poro**).¹ Därtill kommer att Therese upprepar ordet ”piru”, men hennes bristande kunskap om meänkieli/finska gör att det ord som hon upprepar inom sig själv skulle skrivas som ”piiroo” (se t.ex. Pohjanen & Muli 2007: 26–36 om fonem och kvantitet i meänkieli).

Frågan är därmed om Thereses felaktiga slutsats om betydelsen hos ”piru” – och hennes felaktiga återgivande av ordet – enbart visar hennes

¹ ”Porot” är pluralformen av ”poro” i första ackusativformen. Även ”poroja” är plural men i kasus partitiv (jfr Pohjanen & Muli 2007: 41). Berglund (2012: 18–19) återger samma parti men kommenterar inte betydelserna hos ”piru” utan konstaterar enbart att Therese tror att ”piru” betyder ’ren’ och att detta ord är en markör för att svenska inte alltid är det språk som används i Tornedalen bland tornedalingar.

utanförskap i relation till tornedalingen och meänkielitalaren Eino eller om detta parti också är ett exempel på Niemis humoristiska inställning och lek med språket (se kapitel 1 ovan om ”kieli”, ’tunga’ och ’språk’, samt efternamnen ”Niemi” och ”Udde”). Ytterligare en möjlighet är att detta är en markering från Mikael Niemis sida: han ingår i en gemenskap med de läsare som förstår att Therese drar en felaktig slutsats och att hon har små eller obefintliga kunskaper om meänkieli/finska. I anslutning till detta exempel, och vissa andra förekomster av manifest språkväxling svenska > meänkieli i mitt material, bl.a. exempel (9) ovan, vill jag även uppmärksamma den diskussion av lokala och globala funktioner för språkväxling (”code-switching”) som Jonsson (2012) för utifrån bl.a. Mikael Niemis roman *Populärmusik från Vittula*. Språkväxling med lokala funktioner är synlig i det aktuella verket, medan språkväxling med globala funktioner har samband med det samhälle som skildras i verket och det samhälle som det hör hemma i (Jonsson: 2012: 212 med anförd litteratur).

Genom att författare använder inslag på andra språk/varieteter än huvudspråket och att författare i vissa fall därtill inte ger sina läsare någon hjälp att förstå dessa inslag, gör författarna i fråga motstånd mot enspråkiga normer. Härigenom kan författarna inleda en diskussion om hur språk kan användas. Läsare som inte förstår inslagen på andra språk/varieteter än huvudspråket blir utomstående, trots att de förstår huvudspråket i det litterära verket, och de måste utveckla strategier för att försöka förstå även dessa inslag (Jonsson 2012: 223). Litterära verk med sådana inslag ger en legitimitet åt talare av de aktuella språken/varieteterna och de skapar ett forum där talarna kan göra sig hörda (Jonsson 2012: 224). Vad gäller just inslagen av meänkieli i *Populärmusik från Vittula*, liksom i filmatiseringen av romanen, visar dessa att meänkieli har en plats i det svenska samhället. Härigenom synliggörs meänkieli och talare av meänkieli, vilket har en positiv inverkan på statusen hos både språket och talarna av det. Denna höjda status har i sin tur positiv betydelse för individer och gruppen som helhet (Jonsson 2012: 225–226). Även Gröndahl (2008: 63) påpekar att vissa passager i *Populärmusik från Vittula* kan tolkas som uttryck för språklig och identitetsmässig emancipation. Denna kommer främst till uttryck genom det som individerna känner och det som de gör, men det kommer även till uttryck genom att Niemi fokuserar ”språkens kommunikativa möjligheter överlag” (Gröndahl 2008: 68).

Språkväxling i litterära verk kan användas i olika syften, och Jonsson (2012: 226) beskriver några av dem på följande sätt: ”to resist, challenge and transform power relations and domination, to make silent voices

heard, to legitimize a certain linguistic variety (e.g. minority languages, multiethnic varieties) ...”. Min uppfattning är att vissa inslag av meänkieli i mitt material, bland annat de som här återges som exempel (9) och (10) ovan, kan sägas ha just sådana syften som Jonsson beskriver och att inslagen därmed inte har bara lokala utan även globala funktioner.

4. Sammanfattning och avslutande diskussion

I det här kapitlet sammanfattar jag resultaten av min studie och för en avslutande diskussion utifrån resultaten med fokus på fortsatt forskning om språkmöten, flerspråkighet och språkväxling i litterära verk där huvudspråket är svenska.

4.1. Sammanfattning

I den här rapporten redovisar jag en studie av litterär flerspråkighet och språkväxling i Mikael Niemis roman *Mannen som dog som en lax* i syfte att klarlägga vad Niemi gör för att återge flerspråkigheten i sin litterära skildring av Tornedalen, hur han gör det och varför han kan tänkas göra det.

Kontexten för romanen är att sändaren inte är tvåspråkig (svenska och meänkieli) och att flertalet tänkta mottagare inte heller är det (svenska och meänkieli alternativt finska). Därmed är det förväntat att svenska är huvudspråk i romanen och att inslag av meänkieli/finska och andra språk svarar för en mindre del av textmassan. Språkliga förhållanden är centrala för romanens tema, och detta kommer till uttryck både genom skildringen av personerna i *Mannen som dog som en lax* och berättaren i romanen.

I det undersökta materialet dominerar latent språkväxling genom metaspråkliga kommentarer och kontextuella ledtrådar, vilket är väntat med tanke på kontexten för romanen. Den klart vanligaste typen av manifest språkväxling är svenska > meänkieli/finska. Manifest språkväxling markeras mestadels med ett eller flera medel, vanligen kursiv stil och/eller översättning. Ett mindre antal förekommer av manifest språkväxling är morfologiskt integrerade i romanens huvudspråk svenska, medan ett större antal sådana förekommer är syntaktiskt och/eller textuellt integrerade i huvudspråket. Beläggen för manifest språkväxling återfinns främst i romanens dialog.

Det finns exempel på att språkväxlingen bidrar till att Mikael Niemi försöker återge ett autentiskt språkbruk och skildra en autentisk språkmiljö. Därtill finns det även exempel på att Tornedalen, tornedalingar

och meänkieli mer skildras som exotiska fenomen i förhållande till majoritetssamhället. Olika läsare kan, beroende på sina förkunskaper, inkluderas eller exkluderas i olika partier av *Mannen som dog som en lax* genom olika språkväxlingsstrategier som Niemi använder.

4.2. Avslutande diskussion

Utifrån den här fallstudien ser jag två övergripande utvecklingsmöjligheter, där den första gäller vilket material som kan användas för att studera språkmöten, flerspråkighet och språkväxling i skönlitterära verk där huvudspråket är svenska.

En möjlighet är att undersöka olika verk av Mikael Niemi respektive andra tornedalsförfattare och jämföra mönster för språkväxlingen i dem (jfr Heith 2009, Berglund 2012; jfr även Lönnroth 2009). En annan sådan möjlighet är att undersöka olika översättningar av Niemis verk, liksom andra tornedalsförfattares produktion, för att klarlägga hur översättare väljer att hantera den latent och manifesterade språkväxlingen i originalverken i sina översättningar (jfr Källhammar 2005, Kovanen 2008, Larsson 2010, Ryzmakova 2011 om översättningar av Populärmusik från Vittula). Vad gäller just *Mannen som dog som en lax* är romanen hittills översatt till finska, norska, danska, tyska, nederländska, tjeckiska och italienska (Libris [www], Iperborea [www]).

I sammanhanget är det även av intresse att undersöka hur andra författare än tornedalsförfattare, med svenska som huvudspråk, använder och utnyttjar interlingval och intralingval språkväxling i sina verk. Det handlar dels om författare som representerar olika inhemska minoriteter i Sverige, dels om författare som kan betecknas som ”andra generationens invandrarförfattare” (Gröndahl 2009: 180; jfr även Kongslien 2009: 48–49 och Jonsson 2012: 214). Ett exempel på den första kategorin är sverigefinska författare som Susanna Alakoski och Eija Hetekivi Olsson med de uppmärksammade debutromanerna *Svinalängorna* (2006) och *Ingenbarnsland* (2012) (Johansson 2008, Österberg 2011, Eriksson & Haapamäki 2011 resp. Josephson 2012 och Nilsson 2012). Bland författare som kan sägas tillhöra ”andra generationens invandrarförfattare” kan nämnas Jonas Hassen Khemiri och Marjaneh Bakhtiari, vilkas respektive debutromaner *Ett öga rött* (2003) och *Kalla det vad fan du vill* (2005) fick stor positiv uppmärksamhet (Gröndahl 2009: 178–183, Nilsson 2010, Källström 2011).

Den andra övergripande utvecklingsmöjligheten utifrån den här studien gäller vilka teoretisk-metodiska verktyg som kan användas för

att studera språkmöten, flerspråkighet och språkväxling i skönlitterära verk där huvudspråket är svenska.

Det finns ett antal litteraturvetenskapliga studier av Mikael Niemis och andra tornedalsförfattares verk som utgår från postkoloniala teoribildningar, och här märks Langheiter-Tutschek (2004), Moilanen (2008), Karlsson (2009) och Berglund (2012) (jfr även Rantonen & Savolainen 2002, van der Liet & Surmatz 2004, Gröndahl 2008 samt Jonsson 2012).

Begreppet 'postkolonialism' kan definieras på ett antal olika sätt, och ett antal postkoloniala teoribildningar har utvecklats inom olika vetenskapliga discipliner (se t.ex. van der Liet & Surmatz 2004 med anförd litteratur). En snäv definition av begreppet, och postkoloniala studier, begränsar forskningsfältet till att enbart gälla europeisk imperialism utanför Europa från slutet av 1500-talet och framåt. Enligt van der Liet och Surmatz (2004) är detta olyckligt, och de båda forskarna argumenterar därför för en bredare definition av 'postkolonialism'; en sådan erbjuder nämligen tillgång till ett större empiriskt material för postkoloniala studier och bättre möjligheter att pröva utgångspunkterna för olika postkoloniala teoribildningar.

I fråga om de nordiska länderna uppmärksammar van der Liet och Surmatz möjligheten att studera olika kulturer och litteraturer som existerar inom en viss kulturell ram utifrån postkoloniala perspektiv. Sådana studier kan gälla olika inhemska minoriteters och olika invandrargruppers respektive kulturer och litteraturer i de olika nordiska länderna (van der Liet & Surmatz 2004: 6–8). Genom att definiera 'postkolonialism' och 'postkoloniala studier' på ett bredare sätt blir det möjligt att analysera litterära texter som är "annorlunda" än texter med hemortsrätt i de dominerande kulturerna i de olika nordiska länderna. Härigenom är det möjligt att uppnå både en bättre förståelse av de "annorlunda" litterära texterna och de kulturella system som de ofta ingår i (van der Liet & Surmatz 2004: 5).

Utifrån van der Liet och Surmatz (2004) är postkoloniala perspektiv således ett möjligt komplement till en mer språkvetenskapligt inriktad analys av tornedalsförfattares verk som Eriksson och Haapamäki (2011) erbjuder. Det här möjliga komplementet blir än mer intressant med tanke på den beskrivning som Gröndahl (2002b) ger av de tre faserna som är aktuella när en postkolonial litteratur utvecklas.

I den första av faserna – den koloniala – accepterar och tillämpar författare i ett koloniserat område majoritetskulturens estetiska modeller och dessa fungerar som förebilder för den litterära produktionen. I den andra fasen börjar författare i det koloniserade området utveckla

speciella stilistiska drag med inspiration från den egna kulturen. Exempel på möjliga drag är ”kodväxling, metaforer, teman eller andra drag som ger uttryck för minoriteters dubbla medvetande och för den hybrida identiteten”. I den tredje fasen – den postkoloniala – strävar författare i det aktuella området efter kulturell autonomi och en egen estetik. I denna fas är det också möjligt att författare övergår till att helt skriva på sitt eget språk (Gröndahl 2002b: 61). Men redan förekomsten av element från ett annat språkssystem än huvudspråkets i en litterär text är alltså intressant, eftersom icke-översatta inslag i huvudspråket kan vara en politisk handling (Jonsson 2012: 215 med anförd litteratur; jfr Gröndahl 2008: 59).

Utifrån Gröndahls beskrivning vill jag placera Mikael Niemis roman *Mannen som dog som en lax* i den andra av de tre faserna (jfr Persson 2006, Berglund 2012: 24–28). Således tror jag att ett postkolonialt perspektiv kan bidra positivt till analysen av olika möjliga litterära funktioner för flerspråkigheten och språkväxlingen i verk av Mikael Niemi och andra tornedalsförfattare liksom i litterära verk av representanter för andra delkulturer i dagens Sverige. Stöd för en sådan bedömning erbjuder resonemang hos Gröndahl (2002b), Rantonen och Savolainen (2002), van der Liet och Surmatz (2004), Gröndahl (2008), Kongslie (2009) samt Jonsson (2012).

Avslutningsvis vill jag uppmärksamma att Eriksson och Haapamäki (2011) formulerar en förhoppning att litteraturvetare och språkvetare kan bidra med kompletterande teorier och metoder när det gäller att studera skönlitterära verk där språkväxling och flerspråkighet uppträder. Som påpekas i avsnitt 2.2 ovan kan språkvetare kritisera litteraturvetenskapliga studier för att de ”inte sällan saknar ett systematiskt perspektiv och en förmåga att sortera olika flerspråkighetsstrategier i språk-teoretiskt adekvata kategorier”. Litteraturvetare kan å sin sida anse att språkvetenskapliga studier kan vara begränsade till ytliga kartläggningar av olika typer av språkväxling, och forskarna bakom dessa kanske inte ens diskuterar vilka litterära funktioner som olika språkväxlingsstrategier kan tänkas ha (Eriksson & Haapamäki 2011: 51).

Förhoppningsvis kan den fallstudie som redovisas genom den här rapporten bidra till att litteraturvetare och språkvetare möts i studiet av skönlitterära verk. Jag anser att detta är särskilt viktigt när det gäller det här aktuella området, vilket Jonsson (2012: 228) beskriver på följande sätt: ”an emerging field of multilingual literary texts in Sweden where code-switching is used to express a multicultural and multilingual experience”. För att analysera, beskriva och förklara språkmöten, flerspråkighet och språkväxling i svenska litterära verk, där huvudspråket är

svenska, och för att göra det på ett så fullödigt sätt som möjligt, bör både språkvetenskaplig och litteraturvetenskaplig kompetens utnyttjas. Om denna dubbla kompetens inte finns hos en och samme forskare, så ger sådana studier en god anledning för språkvetare och litteraturvetare att mötas för ett både nödvändigt och spännande samarbete.

Referenser

- [Anonym] (2006). Det skär sig. I: *Expressen* 2006-09-04.
- Berglund, Siv (2012). ”Så mycket mer än ord”. Inslag av meänkieli i två tornedalska författares verk. C-uppsats Kreativt skrivande 3. Luleå tekniska universitet, Institutionen för konst, kommunikation och lärande. Hämtad 2012-07-30 från <<http://pure.ltu.se/portal/sv/studentthesis/saa-mycket-mer-an-ord%28a97fa23d-a3e3-4905-a52b-256d98e1e176%29.html>>.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2009) [2005]. Innehållsanalys. I: Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens makt och mening. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 43–87.
- Bladh, Elisabeth (2010). La littérature antillaise francophone et sa traduction en suédois – le cas de *Gouverneurs de la rosée* de Jacques Roumain et *Traversée de la mangrove* de Maryse Condé. I: Havu, Jukka, Klippi, Carita, Hakulinen, Soili, Jacob, Philippe & Fernandez, José Santisteban (red.), *Actes du XVIIe Congrès des romanistes scandinaves*. (Tampere Studies in Language, Translation and Culture B 5.) Tampere: Tampere University Press, s. 151–170.
- Dahlstedt, Karl-Hampus (1959). Folkhäl i rikssvensk prosadiktning. Några synpunkter med utgångspunkt från Sara Lidmans Västerbottens-romaner. I: *Nysvenska studier. Tidskrift för svensk stil- och språkforskning* 39, s. 106–168.
- Diaz, Antonio (2007). Mikael Niemi: A warm writer from the North. I: *Free! Magazine*. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.freemagazine.fi/mikael-niemi-a-warm-writer-from-the-north/>>.
- Elenius, Lars (2001). *Både finsk och svensk. Modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850–1939*. (Kulturens frontlinjer 34. Skrifter från forskningsgruppen Kulturgräns norr.) Umeå: Umeå universitet.
- Enander, Christer (2006). Stönet från vildmarken. I: *Helsingborgs Dagblad* 2006-09-04.

- Englund Dimitrova, Birgitta (2001). En smålänning i engelsk och fransk skepnad – om översättning av dialekt i skönlitteratur. I: *Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi* 40, s. 9–27.
- Englund Dimitrova, Birgitta (2012). Nytt vin i gamla läglar? Att (ny)översätta dialekt. I: Eriksson, Olof (red.), *Aspekter av litterär nyöversättning – Aspects de la retraduction littéraire. Föredrag från ett symposium vid Linnéuniversitetet (Växjö) 7–8 oktober 2011*. Växjö: Linnaeus University Press, s. 101–115.
- Eriksson, Harriet & Haapamäki, Saara (2011). Att analysera litterär flerspråkighet. I: Niemi, Sinikka & Söderholm, Pirjo (red.), *Svenskan i Finland 12. 15 och 16 oktober 2009 vid Joensuu universitet*. (Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology 2.) Joensuu: University of Eastern Finland, s. 43–52.
- Forster, Leonard (1970). *The Poet's Tongues: Multilingualism in Literature. The de Carle Lectures at the University of Otago 1968*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gauvin, Lise (red.) (1999). *Les Langues du roman: Du plurilinguisme comme stratégie textuelle*. (Espace Littéraire.) Montréal: Les Presses de L'Université de Montréal.
- Gröndahl, Satu (2002a). Inledning. Från ”mångkulturell” till ”mångspråkig” litteratur? I: Gröndahl, Satu (red.), *Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. (Uppsala Multiethnic Papers 45.) Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, s. 11–34.
- Gröndahl, Satu (2002b). Invandrar- och minoritetslitteraturer i Sverige. Från förutsättningar till framtidsutsikter. I: Gröndahl, Satu (red.), *Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. (Uppsala Multiethnic Papers 45.) Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, s. 35–70.
- Gröndahl, Satu (2008). ”Att bryta på svenska utan att vara svensk.” Språket och den interkulturella litteraturen. I: Börestam, Ulla, Gröndahl, Satu & Straszer, Boglárka (red.), *Revitalisera mera! En artikelsamling om den språkliga mångfalden i Norden tillägnad Leena Huss*. (Uppsala Multiethnic Papers 50.) Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, s. 56–69.
- Gröndahl, Satu (2009). Multicultural or Multilingual Literature. A Swedish Dilemma? I: D'haen, Theo & Goerlandt, Iannis (red.), *Literature for Europe?*. (TEXTXET Studies in Comparative Literature 61.) Amsterdam & New York, NY: Rodopi, s. 173–195.

- Gröndahl, Satu, Hellberg, Matti & Ojanen, Mika (2002). Den tornedalska litteraturen. I: Gröndahl, Satu (red.), *Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. (Uppsala Multiethnic Papers 45.) Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, s. 139–170.
- Heith, Anne (2009). Contemporary Tornedalian Fictions by Ester Cullblom and Annika Korpi. I: *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Studies* 17:2, s. 72–88.
- Heith, Anne (2010). An Arctic Melting-Pot: The Byzantine Legacy and Bengt Pohjanen's Construction of a Tornedalian Aesthetic. I: *Acta Borealia: A Nordic Journal of Circumpolar Societies* 27:1, s. 24–43. Hämtad 2012-07-39 från <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08003831.2010.486924>>.
- Hirsimäki, Tiina (2010). Meänkieli ja suomen kieli Pajalan kieli-maisemassa [’Meänkieli och finska språket i Pajalas språklandskap’]. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. Hämtad 2012-07-30 från <<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/24421>>.
- Hyltenstam, Kenneth (1999a). Begreppen språk och dialekt – om meänkielis utveckling till eget språk. I: Hyltenstam, Kenneth (red.), *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur, s. 98–137.
- Hyltenstam, Kenneth (red.) (1999b). *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta (2007). Tavaststjerna i provinsialismernas snårskog. Det sverigesvenska förlagsargumentet i finlandssvensk språkvård. I: *Språk & Stil. Tidskrift för svensk språkforskning* 17 NF, s. 152–192.
- Iperborea. *Mikael Niemi L'uomo che morì come un salmone*. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.iperborea.com/autore/9319/>>.
- Jakobson, Roman (1959). On Linguistic Aspects of Translation. I: Brower, Reuben A. (red.), *On Translation*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, s. 232–239.
- Johansson, Emil (2008). Ett dubbelt mottagande: Susanna Alakoskis *Svinalängorna* i pressen. Examensarbete för kandidatexamen. Stockholms universitet, Institutionen för baltiska språk, finska och tyska, Avdelningen för finska. Hämtad 2012-07-30 från <<http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:199347>>.

- Jonsson, Carla (2012). Making Silenced Voices Heard. Code-Switching in Multilingual Literary Texts in Sweden. I: Sebba, Mark, Mahootian, Shahrzad & Jonsson, Carla (red.), *Language Mixing and Code-Switching in Writing. Approaches to Mixed-Language Written Discourse*. (Routledge Critical Studies in Multilingualism 2.) London: Routledge, s. 212–232.
- Josephson, Olle (2012). Moderna och klassiska klassröster lika skiftande. I: *Språktidningen* 2012:3, s. 66–67.
- Kantola, Janna (2006). Mikael Niemi kirjoittaa kielestä [’Mikael Niemi skriver om språk/et’]. I: *Helsingin Sanomat* 2006-10-29.
- Karlsson, Henrik (2009). Identitetens röst gör sig åhörd i gränslandet. Tornedalslitteratur i ett postkolonialistiskt perspektiv. C-uppsats SSLK01. Lunds universitet, SOL, Litteraturvetenskap. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.lu.se/o.o.i.s?id=19463&postid=1315577>>.
- Kellman, Steven G. (2000). *The Translingual Imagination*. Lincoln & London: University of Nebraska Press.
- Kellman, Steven G. (red.) (2003). *Switching Languages. Translingual Writers Reflect on Their Craft*. Lincoln & London: University of Nebraska Press.
- Kenttä, Matti (1981). *Tornedalsfinska. Enkel handledning*. (Nordkalotttema 3.) Luleå: Läns skolnämnden i Luleå.
- Kenttä, Matti (1985). *Så här skriver vi tornedalsfinska*. (Nordkalotttema 6.) Luleå: Läns skolnämnden i Luleå.
- Kongslie, Ingeborg (2009). Translingval fantasi – nordiske författarar som skriv på andrespråket. I: *Nordand. Nordisk tidskrift för andrespråksforskning* 4. 2009:1, s. 31–52.
- Kovanen, Kristiina (2008). Om översättning av troper från svenska till engelska i Mikael Niemis roman *Populärmusik från Vittula*. Pro gradu-avhandling i svenska språket. Jyväskylä universitet, Institutionen för språk. Hämtad 2012-07-30 från <<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/18434>>.
- Kullberg, Christina (2010). Textens fönster mot världen. Om översättning och fotnoter hos Maryse Condé och Patrick Chamoiseau. I: Bladh, Elisabeth & Kullberg, Christina (red.), *Litteratur i gränszonen. Transnationella litteraturer i översättning ur ett nordiskt perspektiv*. (Rapport 2010:12.) Falun/Borlänge: Högskolan Dalarna, s. 53–63.
- Kuoppa, Harriet (2008). *Situationen för minoritetsspråket meänkieli i Sverige*. Institutet för språk och folkminnen, Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.sofi.se/3587>>.

- Källhammer, Katarina (2005). A Study of the English Translation of *Populärmusik från Vittula (Popular Music)*. C Extended Essay. Luleå University of Technology, Department of Languages and Culture. Hämtad 2012-07-30 från <<http://epubl.ltu.se/1402-1773/2005/051/index-en.html>>.
- Källström, Roger (2008). Vilhelm Moberg och amerikansvenskan. I: Jóhannesson, Kristinn, Landqvist, Hans, Lundqvist, Aina, Rogström, Lena, Sköldberg, Emma & Wallgren Hemlin, Barbro (red.), *Nog ordat? Festskrift till Sven-Göran Malmgren den 25 april 2008*. (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 34.) Göteborg: Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning, s. 225–232.
- Källström, Roger (2011). Multiethnic youth language in reviews of the novel *Ett öga rött*. I: Källström, Roger & Lindberg, Inger (red.), *Young Urban Swedish. Variation and change in multilingual settings*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 14.) Gothenburg: University of Gothenburg, s. 125–146.
- Landqvist, Hans (2012). Pieni retki Meänmaahan eli Tornionlaaksoon Mikael Niemen seurassa. Litterär flerspråkighet utifrån kontext, form och funktioner. Powerpointpresentation vid *Festseminarium för Roger Källström*, Göteborgs universitet, 2012-05-25.
- Landqvist, Hans (und. utg.). ”Hennes röst blev tonlös när hon började tala svenska”: litterär flerspråkighet och språkväxling. I: Nissilä, Niina & Siponkoski, Nestori (red.), VAKKI Symposium XXXI. (Publikationer av Forskargruppen för översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet vid Vasa universitet 39.) Vasa: Vasa universitet.
- Landqvist, Hans (manus). ”– Visst kan jag tolka, sa Eino. *Mie käännän*.” Mikael Niemi, meänkieli och läsare utanför Tornedalen. För publicering i: Bladh, Elisabeth & Ängsal Pettersson, Magnus (red.), *Översättning, stil och lingvistiska metoder*. (Studie Interdisciplinaria Linguistica et Literaria – SILL.) Göteborg: Göteborgs universitet.
- Landqvist, Hans. E-brev till Susanna Romanus, publicistisk chef, skönlitteratur, Norstedts, <<http://www.norstedts.se/om-norstedts/Kontakta-oss/Redaktion--skonlitteratur/Susanna-Romanus/>>, 2012-03-20.
- Langheiter-Tutschek, Matthias (2004). Die Provinz als Kategorie in Mikael Niemis Roman *Populärmusik från Vittula*. I: *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 25:2, s. 199–215. Hämtad 2012-07-30 från <<http://dpc.uba.uva.nl/tvs/vol25/nr02/>>.

- Larsson, Linda (2010). Análisis lingüístico de *Un rock'n'roll en el Ártico*, traducción del sueco al español de la novela *Populärmusik från Vittula* escrita por Mikael Niemi. Examensarbete Spanska C23. Högskolan i Skövde. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.uppsatser.se/uppsats/c8e047b545/>>.
- Larsson, Maria Bergom (2006). Nja, Niemi ... den här gången lyfter det inte riktigt i Pajala. I: *Aftonbladet* 2006-09-04.
- Lepikkö, Asta (2005). Populärmusik från Vittula – en skildring av livet i Pajala på 1960- och 1970-talen. Pro gradu-avhandling i svenska språket. Jyväskylä universitet, Institutionen för språk. Hämtad 2012-07-30 från <<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/11368>>.
- Libris. *Utökad sökning: Mannen som dog som en lax*. Hämtad 2012-07-30 från <<http://libris.kb.se/hitlist?f=ext&q=tit%3a%28Mannen+som+dog+som+en+lax%29&r=&m=10&s=c&t=v&d=libris&p=2>>.
- van der Liet, Henk & Surmatz, Astrid (2004). Indledning: Postkolonialisme og nordisk litteratur – en orientering. I: *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 25:2, s. 3–14. Hämtad 2012-07-30 från <<http://dpc.uba.uva.nl/tvs/vol25/nr02/>>.
- Lilius, Pirkko (1989). Om språkval i den finlandssvenska litteraturen. I: *Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi* 32, s. 111–128.
- Lilius, Pirkko (2001). Litterärt talspråk i original och översättning. I: *Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi* 40, s. 55–72.
- Lindqvist, Yvonne (2011). Dubbel konsekration – en förutsättning för svensk översättning av utomeuropeisk litteratur? Maryse Condé som exempel. I: *Språk & Stil. Tidskrift för svensk språkforskning* 21 NF, s. 140–170.
- Lönnroth, Harry (2009). Språkväxling i Carola Sandbackas historiska romaner om den svenska språkön Tammerfors. I: Lönnroth, Harry, *Svenskt i Tammerfors. Tre undersökningar om språk och samhälle i det inre av Finland*. Tammerfors: Tampere University Press, s. 21–71 samt s. 167–175.
- Maliniemi Lindbach, Kaisa (2002). ”Litteratur fra det tredje Rom”. Trekk av globalisering og kulturell motstand i Mikael Niemis *Populärmusik från Vittula*. I: *Nordlit* 12, s. 95–109. Hämtad 2012-07-30 från <http://www.hum.uit.no/nordlit/12/06_Lindbach.pdf>.
- Minoritet.se. *Förvaltningsområden*. Hämtad 2012-07-30 från <<http://minoritet.prod3.imcms.net/1049>>.

- Moilanen, Anne (2008). Mord och kärlek i Tornedalen. En analys av språk- och minoritetsproblematiken i romanen *Mannen som dog som en lax* av Mikael Niemi. LI3003. Växjö universitet, Institutionen för humaniora. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.uppsatser.se/uppsats/fbcaa6d12c/>>.
- Molan, Harald (2008). Das Tornedalfinnische – eine eigene Sprache? Diplomarbeit Skandinavistik. Universität Wien. Hämtad 2012-07-30 från <<http://othes.univie.ac.at/1060/>>.
- Niemi, Mikael (2000). *Populärmusik från Vittula*. Stockholm: Norstedts.
- Niemi, Mikael (2006). *Mannen som dog som en lax*. Stockholm: Norstedts.
- Nilsson, Magnus (2010). Swedish ‘Immigrant Literature’ and the Construction of Ethnicity. I: *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 31:1, s. 199–218. Hämtad 2012-07-30 från <<http://dpc.uba.uva.nl/tvs/vol31/nr01>>.
- Nilsson, Magnus (2012). Ord mot underordningen. I: *Clarté. Partipolitiskt obunden socialistisk tidskrift* 2011:4. Publicerad 2012-05-19. Hämtad 2012-07-30 från <http://www.clarte.nu/index.php?option=com_content&task=view&id=7911&Itemid=26>.
- Norberg, Ulf (2011). Kerstin Ekmans jämtska i *Guds barmhärtighet* översatt till tyska av Hedwig M. Binder. I: Holmberg, Claes-Göran & Ljung, Per Erik (red.), *IASS 2010. Översättning – adaption, interpretation, transformation. Föredrag vid den 28:e studiekonferensen i International Association of Scandinavian Studies (IASS) i Lund 3–7 augusti 2010*, s. 1–11. Hämtad 2012-07-30 från <<http://nile.lub.lu.se/ojs/index.php/IASS2010/article/view/5107>>.
- Nord, Andreas (2012). Varför textanalys? Den språkvetenskapliga textanalysen i högre utbildning ur ett textforskningsperspektiv. I: *Språk & Stil. Tidskrift för svensk språkforskning* 22:1 NF, s. 187–212.
- Norrbottensförfattare. *Mikael Niemi*. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.norrbottensforfattare.se/>>.
- Norstedts a. *Mannen som dog som en lax*. Hämtad 2012-07-30 från <http://www.norstedts.se/bocker/utgiven/2006/Host/niemi_mikael-mannen_som_dog_som_en_lax-inbunden/>.
- Norstedts b. *Mikael Niemi*. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.norstedts.se/forfattare/Alfabetiskt/N/Mikael-Niemi/>>.
- Pakkanen, Anne (2011). Språkväxling i Emma Juslins Ensamma tillsammans. Avhandling pro gradu i nordiska språk. Tammerfors universitet, Enheten för språk, översättning och litteratur. Hämtad 2012-07-30 från <<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu05003.pdf>>.

- Pedersen, Ulla (2001). Översättning av språkmöten i finlandssvensk barn- och ungdomslitteratur. I: *Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi* 40, s. 73–98.
- Persson, Magnus (2006). Thriller om kolonialism på svenska. I: *Svenska Dagbladet* 2006-09-06.
- Pietikäinen, Sari, Huss, Leena, Laihiala-Kankainen, Sirkka, Aikio-Puoskari, Ulla & Lane, Pia (2010). Regulating Multilingualism in the North Calotte: The Case of Kven, Meänkieli and Sámi Languages. I: *Acta Borealia: A Nordic Journal of Circumpolar Societies* 27:1, s. 1–23. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08003831.2010.486923>>.
- Pohjanen, Bengt & Muli, Eeva (2007) [2005]. *Meänkieli rätt och lätt. Grammatik och lärobok i meänkieli*. 2 uppl. (Kexibiblioteket 1.) Överkalix: Barents Publishers.
- Rantala, Maud (2010). Språklig kontextualisering i Annika Luthers texter. En deskriptiv analys av svensk-finsk språkkontakt i två ungdomsromaner. Avhandling pro gradu i modersmålet svenska. Vasa universitet, Filosofiska fakulteten, Enheten för nordiska språk. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.tritonia.fi/?d=244&g=abstract&abs=4039>>.
- Rantonen, Eila & Savolainen, Matti (2002). Postcolonial and ethnic studies in the context of Nordic minority literatures. I: Gröndahl, Satu (red.), *Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. (Uppsala Multiethnic Papers 45.) Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, s. 71–94.
- Riksdagen (2012). *Kunskapsöversikt om nationella minoriteter*. (Rapport från riksdagen 2011/12 RFR11.) Stockholm: Riksdagen. Hämtad 2012-07-30 från <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utredningar/Rapporter-fran-riksdagen/Kunskapsoversikt-om-nationella_GZ0WRFR11/>.
- Ruotsala, Helena (2009). From Crime to Cultural Heritage. Cross-border Activities and Relationships in the Tornio River Valley. I: *Anthropological Journal of European Cultures* 18:1, s. 30–49.
- Ryzmakova, Volha (2011). Om översättning av Mikael Niemis roman *Populärmusik från Vittula* från svenska till vitryska. I: Holmberg, Claes-Göran & Ljung, Per Erik (red.), *IASS 2010. Översättning – adaption, interpretation, transformation. Föredrag vid den 28:e studiekonferensen i International Association of Scandinavian Studies (IASS) i Lund 3–7 augusti 2010*, s. 1–11. Hämtad 2012-07-30 från <<http://nile.lub.lu.se/ojs/index.php/IASS2010/article/view/5123>>.

- Römppäviikko. *Historik*. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.romppa.se/>>.
- Schmitz-Emans, Monica (red.) (2004). *Literatur und Vielsprachigkeit*. (Hermeia 7.) Heidelberg: Wissenschaftsverlag der Autoren.
- Sebba, Mark, Mahootian, Shahrzad & Jonsson, Carla (red.) (2012). *Language Mixing and Code-Switching in Writing. Approaches to Mixed-Language Written Discourse*. (Routledge Critical Studies in Multilingualism 2.) London: Routledge.
- Sillanpää, Pia (2004). *Skönlitteraturens påverkan på bilden av en plats. Jan Guillous böcker om Arn och Mikael Niemis Populärmusik från Vittula – en studie av svenskarnas associationer*. (Utredningsserien 2004:25.) Östersund: Mitthögskolan, European Tourism Research Institute (ETOUR). Hämtad 2012-07-30 från <<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-5676>>.
- Sjögren, Peter (1998). Finlandssvensk litteratur: en förlagspolitisk fråga. I: *Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi* 38, s. 111–120.
- Språkrådet. *Minoritetsspråk*. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.sprakradet.se/minoritetssprak>>.
- Sternberg, Meir (1981). Polylingualism as Reality and Translation as Mimesis. I: *Poetics Today* 2:4, s. 221–239.
- Summerfield, Giovanna (red.) (2007). *Patois and Linguistic Pastiche in Modern Literature*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Suomi–ruotsi-suursanakirja. Stora finsk-svenska ordboken*. (2004) [1997]. Helsinki: Werner Söderström.
- Svenska Akademien. *Akademialmanackan*. Hämtad 2012-07-30 från <<http://www.svenskaakademien.se/almanackan/akademialmanackan>>.
- Svensson, Jan & Karlsson, Anna-Malin (2012). Inledning: text, textforskning och textteori. I: *Språk & Stil. Tidskrift för svensk språkforskning* 22:1 NF, s. 5–30.
- Swedell, Ulla (2008). Ortnamnens vittnesbörd om språkmöten i norra Norrland. I: Börestam, Ulla, Gröndahl, Satu & Straszer, Boglárka (red.), *Revitalisera mera! En artikelsamling om den språkliga mångfalden i Norden tillägnad Leena Huss*. (Uppsala Multiethnic Papers 50.) Uppsala: Centrum för multi-etnisk forskning, s. 197–208.
- Tegelberg, Elisabeth (2012). Mademoiselle Julie – två samtida svenska översättningar. I: Eriksson, Olof (red.), *Aspekter av litterär nyöversättning – Aspects de la retraduction littéraire. Föredrag från ett symposium vid Linnéuniversitetet (Växjö) 7–8 oktober 2011*. Växjö: Linnaeus University Press, s. 209–248.

- Tidigs, Julia (2007). Flerspråkig litteratur: problem eller möjligheter? I: *Ikaros. Tidskrift om människan och vetenskapen* 4:2. Hämtad 2012-07-30 från <http://www.fbf.fi/ikaros/arkiv/2007-2/flersprakig_litteratur.pdf>.
- Widmark, Gun (1996). Att manipulera koden. Sara Lidman och modersmålet. I: Josephson, Olle (red.), *Stilstudier. Språkvetare skriver litterär stilistik*. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 27.) Uppsala: Hallgren & Fallgren, s. 46–65.
- Yliopiston Nimipäiväalmanakka – Universitetets namnsdagsalmanacka. *Nimipäiväalmanacka – Namnsdagsalmanacka 2012*. Hämtad 2012-07-30 från <<http://almanakka.helsinki.fi/nimipaivat/nimipaivaalmanakka.html>>.
- Österberg, Regina (2011). Elitläsare och amatörer. En studie av litteraturkritik i dagspress och i läsarbrev utifrån Svinalängorna av Susanna Alakoski. Litteraturvetenskap C. Uppsala universitet, Litteraturvetenskapliga institutionen. Hämtad 2012-07-30 från <<http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?searchId=1&pid=diva2:512508>>.

GU-ISS, Forskningsrapporter från Institutionen för svenska språket, är en oregelbundet utkommande serie, som i enkel form möjliggör spridning av institutionens skriftliga produktion. Det främsta syftet med serien är att fungera som en kanal för preliminära texter som kan bearbetas vidare för en slutgiltig publicering. Varje enskild författare ansvarar för sitt bidrag.

GU-ISS, Research reports from the Department of Swedish, is an irregular report series intended as a rapid preliminary publication forum for research results which may later be published in fuller form elsewhere. The sole responsibility for the content and form of each text rests with its author.

Forskningsrapporter från institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet
Research Reports from the Department of Swedish

ISSN 1401-5919

www.svenska.gu.se/publikationer/GU-ISS